
РЕШЕНИЕ

07.09.2018

с. Соболевское

КАРАР

№ 55-223

**Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының
Соболевский авыл жирлеге
Уставын кабул итү турында**

“Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунының 44нче маддәсенә, “Татарстан Республикасында жирле үзидарәләр турында” Татарстан Республикасы канунының 28.07.2004 ел, № 45-ТРЗ 7нче маддәсенә туры китереп,

**Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлеге
Советы**

Карар кылды:

1. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге Уставын №1 Кушымта буенча кабул итергә.
2. Әлеге карарны кануннар белән билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәүенә жибәргә.
3. Бу карар көченә кәргән көннән көчен югалткан дип санарга:
  - Югары Ослан муниципаль районының Соболевский жирле үзидарә Советының “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге” муниципаль берәмлек Уставын кабул итү турында “, 30.06.2005нче ел, №9карары;
  - Югары Ослан халык депутатлары Советының “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге” муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында “, 05.07.2005нче ел, №232 карары;
  - Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге Советының “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге” муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында “, 10.08.2007нче ел, №77 карары;

- Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге Советының “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге” муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында “, 03.03.2015нче ел, №288 карары;

- Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге Советының “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлеге” муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында “, 15.03.2017нче ел, №100 карары;

4. Әлеге карарны кануннар белән билгеләнгән вакытта дәүләт теркәүеннән соң Татарстан Республикасы хокук мәгълуматы рәсми порталында һәм Югары Ослан муниципаль районы рәсми сайтында урнаштырырга.

**Совет рәисе,
Югары Ослан
муниципаль районының
Соболевский авыл жирлеге Башлыгы**

О.Н.Майорова

**Югары Ослан муниципаль
районының
Соболевский авыл жирлеген
Советының
7нче сентябрь, 2018нче ел №55-224
караына
Кушымта №1**

**Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль районы
Соболевский авыл жирлеген
Уставы**

1нче бүлек. Гомуми нигезлэмэлэр

1нче маддә. “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлеген” муниципаль берәмлегенен исеме һәм хокук статусы

1. “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлеген” муниципаль берәмлегенә авыл жирлеген статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнен рәсми исеме – “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлеген”(текст буенча алда- жирлек).

3. “Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлеген” муниципаль берәмлеген Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы составына керә.

2нче маддә. Жирлекнен территориаль төзелешен

1. Жирлек территориясен составына түбәндәгелә торак пунктлар керә: Соболевский саласы, Чулпаниха саласы, Карамышиха авылы.

2. Жирлекнен административ үзәгелә булып Соболевский саласы торак пункты тора.

3. Жирлекнен чикләрен “Татарстан Республикасының Югары Ослан муниципаль районы” муниципаль берәмлеген территорияләренен чикләрен билгеләү һәм статусы һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрен турында” 31.01.2005 ел, №19-ЗРТ Татарстан Республикасы кануны белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына жирләр милек һәм максатчан файдалану формасына карамастан керә.

5. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, аларны үзгәртеп кору кануннар билгеләгән тәртиптә, Татарстан Республикасы Кануны тарафыннан тормышка ашырыла.

3нче маддә. Гражданнарның жирлектә жирле үзидарәне тормышка ашыруга хокукы

1. Жирлектә жирле үзидарәне тормышка ашыру аның халкы тарафыннан жирле референдумда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы һәм туры теләк белдерүнең башка формалары белән, шулай ук әлеге Устав белән каралган жирле үзидарәнең сайлау һәм башка органнары аша тормышка ашырыла.

2. Гражданнар жирле үзидарәне тормышка ашыруда женесенә, расасына, милләтенә, теленә, килеп чыгышына, мөлкәт һәм дәүләт хезмәтендәге хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, карашларына, ижтимагый оешмаларда булуына карамастан, бәйсез рәвештә дә, үзләренең вәкилләре аша да тигез хокукка ия.

Жирлек территориясендә даими яки күбесенчә яшәгән чит ил гражданнары жирле үзидарәне тормышка ашырганда Россия Федерациясе халыкара килешүе һәм федераль кануннар белән туры китергән хокукларга ия.

3. Һәр кеше турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм дәүләт хезмәтендәге затларга мөрәжәгать итергә, жирле үзидарә органнарының эшчәнлегенә турында мәгълумат алырга хаклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге затлары һәркемгә турыдан-туры аның хокуклары һәм ирегенә кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышырга мөмкинлек бирергә бурычлы, шулай ук гражданнарга, канун белән башка нәрсә каралмаган булса, Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында башка тулы һәм ышанычлы мәгълуматларны алырга мөмкинлек бирергә тиеш.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълумат чаралары аша һәм башка юл белән халыкны Жирлек һәм аның аерым территорияләре үсешенә иң мөһим мәсьәләләре турында, гомуми кулланышта булган транспорт, торак-коммуналь хужалыгы, халыкка хезмәт күрсәтүче ижтимагый-мәдәни һәм башка оешмаларның эшчәнлегенә һәм хезмәт чөптәре үсешенә турында, ижтимагый өстенлекләр турында, жәмәгать тәртибен саклау торышы турында һәм табигатьтәге һәм техноген характердагы гадәттән тыш чаралар турында даими хәбәр итеп тора.

6. Гражданнар, оешмалар хокуклары һәм ирегенә бозылса, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт хезмәтендәге затларның карарлары, гамәлләре (гамьсезлекләре) өчен судка шикаять бирергә хокуклы.

4нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының төзелеше

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының төзелешенә, әлеге Уставка туры китереп барлыкка килгән, жирлек Советы, жирлек Башлыгы, жирлек

Башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, жирле үзидарәнең башка органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының төзелешенә үзгәрешләр әлеге Уставка үзгәрешләр кергү юлы белән тормышка ашырыла.

5нче маддә. Жирлекнең аерым бер урын өчен әһәмиятле булган мәсьәләләре

1. Жирлек кармагында булган жирлекнең аерым бер урын өчен әһәмиятле булган мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлекнең бюджеты проектын төзү һәм карап чыгу, жирлекнең бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тотуны тормышка ашыру, жирлекнең бюджеты үтәлеше турында отчетны төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салым һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милегендә булган мөлкәткә ия булу, аны куллану һәм аннан файдалану;

4) жирлекнең чикләрендәге торак пунктларда янгын чыгу куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) жирлек составына кергән жирлекләрдә элементә хезмәте, жәмәгать туклануы, сәүдә, көнкүреш хезмәт күрсәтүне тәмин итүгә шартлар тудыру;

6) жирлек составына кергән жирлекләрдә ял һәм мәдәният оешмалары хезмәт күрсәтүне тәмин итүгә шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерүгә шартлар булдыру, муниципаль районның рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын уздыруны оештыру;

8) жирлекнең архив фондын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тотуны тормышка ашыру, күрсәтелгән кагыйдәләргә туры китереп жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;

10) адреслау объектларына адреслар бирү, адресларны юк итү, үзгәртү, урам-юл челтәрләре элементларына исемнәр бирү (федераль әһәмияткә ия булган автомобиль юлларыннан кала, региональ автомобиль юллары яки муниципаль жирлек ара әһәмияткә ия булган юллардан кала), муниципаль районның авылара территорияләре чикләрендә планлаштыру структурасы элементлары исемнәрен бирү, шул исемнәрне үзгәртү, юк итү, дәүләт адреслар реестрында мәгълуматны урнаштыру;

11) авыл хужалыгы производствасын үстерүгә булышу, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерүгә шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләрү буенча чараларны оештыру һәм тормышка ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы граждандарга һәм аларның оешмаларына ярдәм итү, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю), ташу буенча эшчәнлекне оештыруда катнашу;

15) күмү урыннарын карап тору, ритуаль хезмәтләрне оештыру;

16) жирлек чикләрендәге торак пунктларда халыкны су белән тәмин итүне, Россия Федерациясе кануны билгеләгән вәкаләтләре кысаларында халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урын өчен әһәмиятле булган автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә;

18) жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телен һәм мәдәниятен үстерүгә ярдәм итү, милләтләр арасында килешүне ныгытуга юнәлтелгән чараларны булдыру һәм тормышка ашыру, күчеп килгән халыкларның ижтимагый һәм культуралы жайлашуын, милләтара (этникара) низахларны булдырмый калуны тәмин итү;

19) жирлек халкына массакуләм ял итү өчен шартлар тудыру, жирлек халкының массакуләм ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, гомуми кулланышта булган су объектларына һәм аларның яр буена граждандарның ирекле керүен тәмин итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Югары Ослан муниципль районы составына кергән аерым жирлекләрнең жирле үзидарә органнары белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән яраклаштырып, муниципаль район бюджетыннан шушы жирлекләр бюджетына бирелгән бюджетара трансфертлар хисабына, әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү буенча аларга үз вәкаләтләренең бер өлешен тормышка ашыруны тапшыру турында килешү төзәргә хокуклы.

Муниципаль районның жирле үзидарә органнары жирлекнең жирле үзидарә органнары белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән яраклаштырып, муниципаль район бюджетыннан жирлек бюджетына бирелгән бюджетара трансфертлар хисабына, әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү буенча аларга үз вәкаләтләренең бер өлешен тормышка ашыруны тапшыру турында килешү төзәргә хокуклы.

бнчы маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирлекнең аерым бер урын өчен әһәмияте булган мәсьәләләргә карамаган мәсьәләләрен чишүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) жирлек музейларын төзүгә;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта, канунда каралган нотариаль эшчәнлек башкаруга;

3) опека һәм тәрбиячелек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнашуга;

4) жирлек территориясендәге жирле милли-мәдәни автономияләренң хокукларын тормышка ашыру белән бәйле булган эшчәнлекне тормышка ашыруда шартлар булдыруга;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм Жирлек территориясендә милләтара бәйләнешләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга булышлык итүгә;

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятие һәм учреждениеләрнең мобильләшкән эзерлек буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашуга;

7) муниципаль янгын сүндерү сагын булдыруга;

8) туризмны үстерүгә шартлар булдыруга;

9) кеше хокукларын яклаучы ижтимагый контрольне тормышка ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтергә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга булышлык итүгә;

10) инвалидларның ижтимагый оешмаларына ярдәм күрсәтергә, шулай ук “Россия Федерациясендә инвалидларны ижтимагый яклау турында” 24нче ноябрь, 1995нче ел, №181-ФЗ Федераль канунына яраклаштырып бөтенроссия ижтимагый инвалидлар оешмалары төзегән организацияләргә ярдәм итүгә;

11) торак турында канун белән туры китереп гражданнарга муниципаль торак фонды торак йортларын социаль кулланудагы торак фонды торак йортларын найм килешүе буенча бирүгә;

12) жирлек территориясендә яшәгән караусыз хайваннарны тотып алу һәм асрау буенча чараларны тормышка ашыруга;

13) “Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында” 23нче июнь, 2016нчы ел, №182-ФЗ Федераль канунында каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга;

14) инвалидларның, сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикле булган кешеләр өчен физик культура һәм спортны, жиңелләшкән спортны һәм жиңелләшкән физик культураны үстерүгә булышлык итүгә;

15) “Кулланучыларның хокукларын яклау турында” 7нче февраль, 1992нче ел, №2300-1 Россия Федерациясе Канунында каралган кулланучыларның хокукларын яклау буенча чараларны тормышка ашыруга.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге маддәнең 1нче өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне, әгәр бу катнашу федераль кануннар белән каралган булса, башка дөүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруда катнашырга хокуклы (“Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунына туры китереп аларга тапшырылмаган булса), шулай ук башка муниципаль берәмлекләренң, дөүләт власте органнарының жирле үзидарә органнары компетенциясенә карамаган һәм федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән аларның компетенциясеннән алып ташланмаган башка сорауларны чишәргә хаклы, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән, бюджетара трансфертлардан

кала, жирлек бюджеты кереме хисабына гына, һәм өстәмә норматив аерым бирелгән сумма буенча салым кереме хисабына чишәргә хаклы.

7нче маддә. Жирлекнең муниципаль ара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципаль ара хезмәттәшлектә катнашуы федераль канун һәм Татарстан Республикасының жирле үзидарә турында кануны белән туры китереп тормышка ашырыла.

8нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт власте органнары белән үзара бәйләнеше

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт власте органнары белән үзара бәйләнеше түбәндәгеләр аркылы тормышка ашырыла:

1) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының Жирлекнең ижтимагый-икътисад үсешенә юнәлтелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда катнашуы;

2) Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт власте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;

3) даими яки вакытлы координацион, консультатив, киңәшләшүче башка эшче органнар төзү;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Жирлек Советының законнар чыгаруга хокук инициативасы;

5) кануннарда билгеләнгән башка үзара бәйләнеш формалары.

9нчы маддә. Муниципаль хезмәт хокукын жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәт хокукын жайга салу, муниципаль хезмәт вазибаларына таләпләрне, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләүне, муниципаль хезмәтне үтү шартларын һәм тәртибен кертәп, “Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында” 2нче март, 2007нче ел, №25-ФЗ Федераль кануны, муниципаль хезмәт турында 25нче июнь, 2013нче ел, №50-ЗРТ Татарстан Республикасы Кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокук актлары белән тормышка ашырыла.

11нче бүлек. Халык тарафыннан турыдан–туры жирле үзидарәне тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу формалары

10нчы маддә. Халыкның турыдан–туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуы

Жирлек халкы турыдан–туры жирле үзидарәне тормышка ашыра һәм жирле үзидарәне тормышка ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) жирле үзидарә сайлаган дәүләт хезмәтендәге зат, жирле үзидарә сайлау органы вәкиле, депутат чакыруы буенча тавыш бирү;
- 4) район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнар жыены;
- 6) гражданнарның ижади хокук инициативасы;
- 7) ижтимагый территориаль үзидарә;
- 8) авыл жирлеге старостасы;
- 9) халык алдында тыңлаулар, жәмәгатьчелек тикшерүе ;
- 10) гражданнар жыелышы;
- 11) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 12) гражданнарны сораштыру;
- 13) жирле үзидарә органнарына халыкның мөрәжәгәте;
- 14) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль кануннарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы кануннарына каршы килми торган башка формалар.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятие, учреждение һәм оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, канун белән башка нәрсә каралмаган булса, килешү нигезендә төзелә.

11нче маддә. Жирле референдум

1. Жирле референдум, федераль кануннарга һәм Татарстан Республикасы кануннарына туры китереп, әһәмиятле булган мәсьәләләрне турыдан-туры Жирлек халкы тарафыннан хәл итү максатыннан уздырыла.

2. Жирле референдум Жирлекнең барлык территориясендә уздырыла.

3. Жирле референдумда яшәү урыннары жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнаша. Россия Федерациясе гражданнары жирле референдумда гомуми тигез һәм туры теләк белдерү нигезендә яшерен тавыш бирүдә катнаша.

4. Жирле референдумны уздыру турында карар Жирлек Советы тарафыннан түбәндәге инициативалар буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукы булган гражданнар;

2) сайлау оешмасы, уставларында сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль кануннар билгеләгән тәртиптә һәм срокта теркәлгән башка ижтимагый оешма;

3) бергә тәкъдим ителгән, Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе.

5. Жирле референдумны билгеләүгә шартлар булып гражданнар, сайлау оешмалары, башка ижтимагый оешмалар инициативасы буенча әлеге

инициативаны хуплап, федераль кануннарга туры китереп, Жирлек территориясендә теркәлгән, референдумда катнашучыларның 5 проценттан күбрәк булмаган санда жыелган имзалар тора.

6. Жирле референдумны уздыру турында Жирлек Советы белән Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе берлектә тәкъдим иткән инициатива Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе карары белән теркәлә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны, Жирлек Советына алар нигезендә жирле референдум билгеләнгән документлар килгән көннән 30 көн эчендә билгели.

8. Жирле референдумда тавыш бирү нәтижәләре һәм кабул ителгән карар рәсми рәвештә бастырылып чыгарыла (халыкка житкерелә).

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә ничшиксез үтәлергә тиеш һәм башка дәүләт власте органнары, аларның дәүләт хезмәтендәге затлары яки Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан расланырга тиеш түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен, әлеге Уставта билгеләнгән алар арасындагы вәкаләтләр бүленешенә туры китереп, тәэмин итә.

11. Жирле референдумны уздыру турында һәм жирле референдумда кабул ителгән карар, федераль кануннарга туры китереп суд тәртибендә шикаять бирелә ала.

12. Жирле референдумны эзерләү һәм уздыру тәртибе “Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларына төп гарантияләре һәм референдумда катнашуга хокуклары турында” Федераль канун белән һәм “Жирле референдум турында” Татарстан Республикасы Кануны белән җайга салына.

12нче маддә. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарә сайлау органнары вәкилләрен сайлау максатында яшерен тавыш бирү юлы белән гомуми тигез һәм туры сайлау хокукы нигезендә үткәрелә.

Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан “Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларына төп гарантияләре һәм референдумда катнашуга хокуклары турында” 12.06.2002 №67-ФЗ Федераль кануны белән каралган вакытка билгеләнә. Федераль канун белән билгеләнгән очракта муниципаль сайлаулар жирлекнең сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатын сайлаулар үткәрү өчен “Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларына төп гарантияләре һәм референдумда катнашуга хокуклары турында” Федераль кануны таләпләре белән туры китереп бермандатлы һәм (яки) күпмандатлы сайлау округлары оеша.

Жирлек Советы депутатын сайлаулар гамәлдәге канун белән билгеләнгән тәртиптә һәм вакытта үткәрелә һәм мәжбүри, кабатланып була.

3. Жирлек Советы депутаты булып сайлау көненә 18 яше тулган Россия Федерациясе гражданын сайлана ала, жирле үзидарәнең сайлау органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесе булып сайлау көненә 21 яше тулган гражданин була ала.

Россия Федерациясенең халыкара килешүләре нигезендә һәм канун белән билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданның жирле үзидарә органнарына сайларга һәм сайланьрга хокуклары бар, Россия Федерациясе гражданның кебек үк шундый ук шартларда башка күрсәтелгән сайлауларда катнаша ала.

4. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайлау органы эгъзаларын, жирле үзидарәнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесләрен сайлауларны эзерләү һәм уздыру гамәлдәге канун белән туры китереп сайлау комиссияләре тарафыннан тормышка ашырыла.

5. Тавыш бирүдә катнашучы сайлаучыларның күпчелек тавышын жыйган кандидат сайланган булып исәпләнә. Әгәр тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелгән булса, тавыш бирүдә катнашучы сайлаучыларның 50 процент тавышын жыйган кандидат сайланган булып исәпләнә. Теркәлгән кандидатлар тигез тавыш жыйган очракта, алдан теркәлгән кандидат сайланган булып исәпләнә.

6. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайлау органы эгъзаларын, жирле үзидарәнең сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләрен билгеләү тәртибе, кандидатлар исемлекләре арасында һәм кандидатларның исемлеге эчендә депутат мандатларын бүлү, сайланган жирлек Советы депутатларын һәм жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесләрен теркәү һәм Жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен сайлау нәтижеләрен билгеләү гамәлдәге канун белән билгеләнә.

13нче маддә. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирү.

1. Жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесе, шул исәптән жирлек Башлыгы, гамәлдәге канун һәм бу Устав белән билгеләнгән сәбәп буенча һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алына ала.

2. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алуга нигез булып суд тәртибендә расланган депутатның, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесенең аңа карата сайлаучыларның ышанычын шик астына куйган һәм депутат вазифаларын яки жирлек Советы Башлыгы вазифаларын башкармауында чагылган хокукка каршы конкрет карарлары яки гамәлләре (гамьсезлекләре), депутат статусы, жирлек Башлыгы белән туры килми торган гамәлләр эшләү, Россия Федерациясе Конституциясе, Татарстан Республикасы Конституциясе, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының кануннары һәм башка

норматив хокук актлары, бу Устав һәм башка муниципаль хокук актларын бозу тора.

3. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрү инициативасын күрсәтү өчен һәм аны яклап гражданнар имзаларын жыю өчен, муниципаль сайлауларда катнашу хокукы булган 10 кешедән дә ким булмаган инициатив төркем оеша.

5. Инициатив төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү турында үтенеч белән мөрәҗәгать итә. Инициатив төркемнең үтенечендә депутатны, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алуга нигез булган хокукка каршы конкрет карарлары яки гамәлләренә (гамьсезлекләре) күрсәтмә булырга тиеш, инициатив төркемдәге һәр кешенең һәм жирлек территориясендә аның исемненән вәкил булып эш иткән шәхесләрнең фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туган көне һәм урыны, аны биргән органның исеме яки кодын күрсәтеп, паспорт яки аны алыштыручы документның сериясе, номеры һәм бирү датасы, шулай ук инициатив төркемдәге һәр кешенең һәм жирлек территориясендә аның исемненән вәкил булып эш иткән шәхесләрнең тору урыны адресы күрсәтелә. Инициатив төркемнең үтенеченә күрсәтелгән төркемнең һәрбер әгъзасы кул куярга тиеш. Үтенечкә хокукка каршы конкрет карарлары яки гамәлләре (гамьсезлекләре) расланган суд карары беркетелә.

6. Инициатив төркемне теркәү, Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәрү инициативасына булышлык итү өчен имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдумны үткәрү өчен Канун белән билгеләнгән тәртиптә тормышка ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль кануны белән каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып жирле референдумны үткәрү өчен канун белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә. Аңа карата чакыртып алу инициативасы күрсәтелгән депутат, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесе жирлек Советы утырышында катнашырга хаклы, аның депутатларына чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәрүгә каршы булуын язмача бирергә хаклы, шулай ук телдән чыгышында чакыртып алу өчен нигез сыйфатында күрсәтелгән шартлар буенча аңлатма бирергә хаклы. Күрсәтелгән депутат, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесенә жирлек Советы утырышы турында аны үткәргәнче өч көн алдан хәбәр ителә.

8. Депутатны, жирле үзидарәнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрүне билгеләү турында карар аны

кабул иткәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесе аларны чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрү вакытында чакыртып алуга нигез сыйфатында күрсәтелгән шартлар буенча аңлатма бирү максатыннан инициатив төркем белән тигез нигездә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесе, шул исәптән жирлек Башлыгы, чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесен чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Жирлекнең сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләренә рәсми рәвештә йомгак ясалганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына, жирле үзидарәнең сайлап куелган хезмәттәге шәхесенә аны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача рәвештә хәбәр итә.

14нче маддә. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп коруга халыкның ризалыгын алу максатыннан уздырыла.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү бөтен жирлек территориясендә уздырыла, яки аның территориясенә аерым өлешләрендә “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль кануны билгеләгән очракта уздырыла.

3. Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан һәм федераль кануннар һәм “Жирле референдум турында” Татарстан Республикасы Кануны билгеләгән тәртиптә, “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль канунында каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып билгеләнә.

4. Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, анда сайлау хокукы булган жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең бер өлеше катнашса, булган дип санала. Күрсәтелгән үзгәртү һәм үзгәртеп корулар өчен тавыш бирдә катнашкан жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең бер өлешенең яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп коруга халыкның ризалыгы алынган дип санала.

5. Жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижәләре һәм кабул ителгән карар рәсми рәвештә бастырылып чыгарыла (халыкка житкерелә).

15нче маддә. Гражданның турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасы

1. Жирлек халкы әлеге Устав һәм Жирлек Советы норматив хокук актлары билгеләгән тәртиптә турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасы хокукына ия.

2. Турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасы белән сайлау хокукы булган Жирлек халкының 3 проценттан ким булмаган актив сайлау хокукы булган гражданның төркеме чыга ала.

3. Турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыру максатларында Жирлек халкы хаклы:

турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча халыкның яшәү һәм эш урыннары буенча гражданның жыелышлары һәм башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәргә;

турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын күрсәтүгә ярдәм итү өчен имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр оештыру;

турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын күрсәтүгә ярдәм итү өчен Жирлек халкынан имзалар жыю һәм агитация алып баруны кануннарга каршы килми торган юллар белән үткәргү.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары дәүләт хезмәтендәге затлар һәм органнар Жирлек халкына турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыруда булышлык итәргә тиеш.

5. Гражданның турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проекты, әлеге Устав белән билгеләнгән үзләренең компетенцияләре кысаларында жирлек Башлыгы яки Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе тарафыннан Жирлек Советының ачык утырышында аны керткәннән соң өч ай эчендә каралырга тиеш.

6. Гражданның турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектына караган вакытта гражданның инициатив төркем вәкилләренә үзләренең позицияләрен күрсәтеп бирергә мөмкинчелек булдырылырга тиеш.

7. Гражданның турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектына карап чыгу процедурасы Жирлек Советы

Регламентына, Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитетының норматив хокук актларына туры китереп билгеләнә.

8. Гражданның турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашу инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектына карап чыгу нәтижеләре буенча кабул ителгән мотивлаштырылган карары рәсми рәвештә язма формада аны керткән гражданның төркеменә житкерелергә тиеш.

16нчы маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданның жыелышлары һәм конференцияләр уздыру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары оештыру белән тормышка ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданның яшәгән түбәндәге территорияләрдә тормышка ашырыла: күпфатирлы торак йортлар подъездында; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган торак пункт; гражданның яшәгән башка территорияләрдә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә тормышка ашырылган территория чикләре элекке жирлекнең территориясендә яшәгән халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә тормышка ашырылган территория башка охшаш территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы кысаларында юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокук формасында дәүләт төркеүен узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

- 1) ул тормышка ашырылган территория;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максаты, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының формалашу тәртибе, вәкаләтләре туктатылу, хокуклары һәм бурычлары, органнарының вәкаләтлек вакыты;
- 4) карарлар кабул итү тәртибе;
- 5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук элекке мөлкәтне һәм финанс чараларын куллану һәм эш алып бару тәртибе;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең туктатылу тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә мәсьәләләре буенча гражданның жыелышлары, конференцияләр аның уставына туры китереп чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыру һәм тормышка ашыру мәсьәләләре буенча гражданның жыелышлары, өчтән бер

өлешеннән ким булмаган уналты яше тулган аның территориясе халкы катнашса, тулы хокуклы булып санала.

Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыру һәм тормышка ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференцияләре гражданның жылышында өчтән бер өлешеннән ким булмаган уналты яше тулган аның территориясе халкы тарафыннан сайланган делегатларның өчтән ике өлешеннән ким булмаган кеше катнашса, тулы хокуклы булып санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыручы гражданның конференцияләре, жылышлары махсус вәкаләтлекләренә түбәндәгеләр керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә төп юнәлешләр билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнарының сметасын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының эшчәнлегенә турында хисапны карап чыгу һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) шушы территориядә яшәүче халык ихтыяжларын чагылдыра;
- 2) гражданның конференцияләре, жылышларында кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итә;
- 3) торак фондын тоту буенча хужалык эшчәнлегенә, территорияне төзекләндерү, шушы территориядә яшәүче халыкның ижтимагый-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлтелгән башка хужалык эшләр, шушы гражданның акчаларына да, жирлекнең Башкарма комитеты белән төзегән килешү нигезендә жирлек бюджеты акчаларын кулланып та тормышка ашыра ала;
- 4) Жирлек Советына, Жирлек Башлыгына һәм Жирлек Башкарма комитетына бу органнар һәм жирле үзидарә органнарының, күрсәтелгән актларны кабул итү аларның компетенциясендә булган дәүләт хезмәтендәге затлар тарафыннан һичшиксез карап чыгарга тиешле муниципаль хокук актларының проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм тормышка ашыру, жирле бюджеттан тиешле акчаны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе бу Устав һәм жирлек Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

17нче маддә. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру максатыннан халык, жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне тормышка ашыручы һәм бу территориаль ижтимагый үзидарә аның чикләрендә тормышка ашырылачак

территориядә яшәүче халык жыелышын чакыруны оештыручы инициатив төркем оеша.

2. Гражданнар жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә оештыру турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча жирлек Советында гражданнар жыелышын тәкъдим итәчәк вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәгән вакыттан оешкан дип санала.

18нче маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен гражданнар жыелышының вәкилле (вәкилләре) тарафыннан жирлек Башлыгына тапшырыла:

1) гражданнар жыелышының барлык вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

2) һәр вәкилнең фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туган көне һәм урыны, аны биргән органның исемен яки кодын күрсәтеп, паспорт яки аны алыштыручы документның сериясе, номеры һәм бирү датасы, шулай ук һәр вәкилнең торы урыны адресы күрсәтеләп территориаль ижтимагый үзидарә оештыру турында карар кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе;

3) ике нөсхәдә территориаль ижтимагый үзидарә уставы.

2. Бу маддәнең 1нче пунктында күрсәтелгән документлардан кала, башка документларны таләп итү рәхсәт ителми.

Вәкиллә, исемлеген һәм аларны алу вакытын күрсәтеп, документларны алу турында расписка бирелә.

3. Жирлек Башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәү турында документлар кергән көннән соң ике көн эчендә аны алдан карап чыгуны һәм уставны теркәү яки аны теркәүне кире кагу турында жирлек Советының карар проектын әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан карап чыгуда һәм киңәш хокукы белән жирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәү яки аны теркәүне кире кагу турында карарны бу маддәнең 1нче пунктында күрсәтелгән документларны жирлек Башлыгы алган көннән соң 30 көн эчендә карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту дәлиләнәргә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып түбәндәгеләр тора:

1) территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставы нормалары Россия Федерациясе Конституциясе, Татарстан Республикасы Конституциясе, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының кануннары һәм башка

норматив хокук актлары, жирлек Уставы һәм башка муниципаль хокук актларына каршы килүе;

2) бу Уставның 16нчы маддәсенә 4нче пункты таләпләрен үтәмәү.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру максатка ярашлы булмаган дәлилләр буенча территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәү мәсьәләсе буенча кабул ителгән дәлилләнгән карар өч көн эчендә язмача формада рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкиленә (вәкилләренә) житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставын теркәү карары кабул ителгән очракта уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турында билге белән, гражданнар жыелышының вәкиленә бирелә, ә икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру уставына кертелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр жирлек Советы тарафыннан бу маддә белән билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән көченә керә.

19нчы маддә. Авыл торак пункты старостасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм авыл торак пунктында яшәүчеләрнең үзара ярдәмләшүен оештыру өчен жирлектә урнашкан авыл торак пунктында урын өчен әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишкәндә авыл торак пункты старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пункты старостасы, аның составына әлеге авыл торак пункты кергән жирлек Советы тарафыннан, авыл торак пунктында яшәүче гражданнар жыены тәкъдиме белән әлеге авыл торак пунктында яшәүче һәм актив сайлау хокукы булган кешеләр арасыннан билгеләнә.

3. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазифасын башкаручы, дәүләт граждан хезмәтен башкаручы, муниципаль вазифа һәм муниципаль хезмәт вазифасын башкаручы шәхес була алмый, жирле үзидарә органнары белән хезмәт бәйләнешләрендә һәм алар белән башка турыдан-туры бәйләнештә була алмый.

4. Авыл торак пункты старостасы итеп түбәндәге шәхесләр билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазифасын башкаручы, дәүләт граждан хезмәтен башкаручы, муниципаль вазифа һәм муниципаль хезмәт вазифасын башкаручы;

2) суд тарафыннан эшкә яраксыз яки чикле эшкә яраклы дип табылучы;

3) ябылмаган яки алынмаган суд хөкеме булса.

5. Авыл торак пункты старостасының вәкаләтле вакыты 5 ел. Авыл торак пункты старостасының вәкаләтләре вакытыннан алда авыл торак пунктында яшәүче гражданнар жыены тәкъдиме белән аның составына әлеге авыл торак пункты кергән жирлек Советы карары тарафыннан, шулай ук бу Уставның

39нчы маддәсенәң 1нче пунктының 1-7 кече пунктларында билгеләнгән очрақларда туктатыла.

6. Авыл торак пункты старостасы аңа йөкләнгән мәсьәләләрне хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында урын өчен әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү буенча жирле үзидарә органнары белән, муниципаль предприятие һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән хезмәттәшлек итә, шул исәптән гражданнар жыенында, жыелышларда, конференцияләрдә катнашу юлы белән, мондый чараларның нәтижәләре буенча, шул исәптән муниципаль хокук актлары итеп рәсмиләштерелгән, жирле үзидарә органнары тарафыннан һичшиксез карап чыгарга тиешле мәрәжәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне жиберә;

3) авыл торак пунктында яшәүчеләргә жирле үзидарәне оештыру һәм тормышка ашыру мәсьәләләре буенча хәбәрләр житкерә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълуматларны аларга житкерүдә булышлык итә;

4) жирле үзидарә органнарына халык алдында тыңлаулар һәм жәмәгать тыңлауларын оештыруда һәм үткәрүдә, авыл торак пунктында аларның нәтижәләрен халыкка житкерүдә булышлык итә.

7. Авыл торак пункты старостасының эшчәнлегә һәм статусының башка мәсьәләләре гарантияләре жирлек Советы тарафыннан Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп билгеләнә.

20нче маддә. Ачык тыңлаулар, жәмәгать тикшерүләре.

1. Әһәмиятле мәсьәләләр буенча муниципаль хокук актлары проектларын тикшерү өчен жирлек халкы катнашында Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан ачык тыңлаулар уздырылырга мөмкин.

2. Ачык тыңлаулар халык, Жирлек Советы һәм Жирлек Башлыгы инициативасы буенча уздырыла.

Жирлек Советы яки халык инициативасы буенча уздырылган ачык тыңлаулар, Жирлек Советы тарафыннан, ә Жирлек Башлыгы инициативасы буенча-Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга түбәндәгеләр кертелә:

1) әлегә уставны бу номатив хокук актлары белән туры китерү максатыннан, муниципаль берәмлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль кануннар, Татарстан Республикасы конституциясе яки кануны кагыйдәнамәләрен төгәл күчәрмә формасында үзгәрешләр кертү очрақларыннан кала, Жирлек уставы проекты, шулай ук әлегә уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокук акты проекты;

2) Жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

3) Жирлекнең социаль –иқътисад үсеше стратегиясе проекты;

4) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунның 13нче

маддәсенә туры китереп муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен муниципаль берәмлек халкының гражданнар жыенында тавыш бирү юлы белән ризалыгын алу кирәк булган очрактан кала, Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре;

5) территорияне төзекләндерү кагыйдәләре проекты, территорияне төзекләндерү кагыйдәләренә үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокук акты проекты.

4. Ачык тыңлаулар уздыру турында карар гамәлдәге канун һәм жирлекнең муниципаль норматив хокук актларында билгеләнгән срокларда кабул ителә.

5. Аларны уздыру вакытын һәм урынын күрсәтеп, ачык тыңлаулар уздыру турында карар һәм ачык тыңлауларга кертелгән тиешле муниципаль хокук акты проекты гамәлдәге канун һәм жирлекнең муниципаль норматив хокук актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

6. Ачык тыңлаулар уздыру турында карарны бастырып чыгарган көннән алып аны уздыру көненә кадәр Жирлек халкы Жирлек Башлыгына язма рәвештә ачык тыңлауларга кертелгән мәсьәлә буенча тәкъдимнәрен һәм күрсәтмәләрен, шул исәптән ачык тыңлауларга кертелгән норматив хокук акты проектына төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәрен юнәлтергә хокуклы. Жирлек Башлыгы кертелгән тәкъдимнәрен һәм күрсәтмәләрен гомумиләштерә. Әлеге тәкъдимнәр һәм күрсәтмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Ачык тыңлаулар гамәлдәге канун, жирлекнең муниципаль норматив хокук актларында билгеләнгән срокларда уздырыла. Ачык тыңлаулар чакырылган белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар катнашында уза. Ачык тыңлауларда Жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Ачык тыңлауларны уздыру нәтижәләре буенча, ачык тыңлауларга куелган муниципаль норматив хокук акты проектының кабул итү аларның компетенцияләренә караган жирле үзидарә органнары һәм жирлек дөүләт хезмәтендәге затлар тарафыннан тикшерелергә тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Ачык тыңлауларның нәтижәсе жирлекнең муниципаль норматив хокук акты һәм гамәлдәге канунда каралган срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

10. Ачык тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе Жирлек Советы раслаган ачык тыңлаулар турында Кагыйдәнамә белән билгеләнә һәм жирлек халкына ачык тыңлауларны үткөрү вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль норматив хокук акты белән алдан таныштыруны, жирлек халкының ачык тыңлауларда катнашуын тәмин итүче башка чараларны, кабул ителгән карарларны дәлилләүне керттеп, ачык тыңлау нәтижәләрен бастырып чыгарыруны (халыкка житкерүне) күз алдында тотырга тиеш.

11. Жирлек үсеше генераль планнары проектлары, жирне куллау һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләренә планлаштыру проектлары һәм территорияне мижалау проектлары, шулай ук шартлы рәвештә рөхсәт ителгән жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш объектларын куллануга рөхсәт бирү мәсьәләләре, рөхсәт ителгән төзелешнең тиешле параметрларыннан читкә китү мәсьәләләре, капитал төзелеш

объектларын яңартып төзү буенча расланган жирне куллану һәм төзелеш кагыйдэләре булмаса, ачык тыңлаулар һәм жәмәгать тикшерүләре уздырыла.

12. Бу маддәнең 10нчы пункттында күрсәтелгән нигезнамә буенча ачык тыңлауларны яки жәмәгать тикшерүләрен оештыру һәм уздыру тәртибе төзелеш эшчәнлегенә турында канун кагыйдәнамәләрен исәпкә алып жирлек Советы тарафыннан расланган ачык тыңлаулар турында Кагыйдәнамә белән билгеләнә.

21нче маддә. Гражданнар жыелышы.

1. Әһәмиятле булган мәсьәләләргә тикшерү өчен, халыкны Жирлекнең жирле үзидарә органнары дөүләт хезмәтендәгә затлар һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә белән таныштыру өчен, территорияль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру өчен жирлек территориясә бүлегендә гражданнар жыелышлары уздырыла ала. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортларда уздырыла ала.

2. Гражданнар жыелышлары халык теләгә буенча, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы инициативасы буенча, шулай ук территорияль жәмәгать үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар жыелышлары Жирлек Советы һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар жыелышлары Жирлек Советы тарафыннан, территорияль ижтимагый үзидарә органнарының, жыелышта катнашырга хокуклары булган шушы территориядә яшәүче халык санының 10 процентыннан ким булмаган гражданнар төркеме, шушы территориядә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренә язмача тәкъдимнәре буенча билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турында тәкъдим карап чыгарга тиешле сораулар, жыелышны үткәрү вакыты һәм урыны турында мәгълуматны үз эченә алырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, әгәр жыелышны үткәрү инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать иткән булса-һәрберсенә фамилиясә, исемә, атасының исемә, туган көнә, яшәү урыны, адресы күрсәтелгән бу гражданнар тарафыннан имзалана.

Жирлек Советы гражданнар жыелышын үткәрү турында кертелгән тәкъдимнә үзенә якындагы утырышында карый.

Жирлек Советы гражданнар жыелышын үткәрүне максатчан булмаган сәбәпләр буенча кире кагырга тиеш түгел.

5. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территорияль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру максатыннан территорияль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында һәм тикшерүгә куелган сораулар турында әлеге территория халкына жыелышны уздырганчы жиде көн алдан массакүләм мәгълумат чараларын, почта кәгазьләрен, фатирларны (ишегалларын) йөрөп, игъланнар һәм башка чараларны кулланып хәбәр ителергә тиеш.

Гражданнар жыелышын эзерләүне һәм үткәрүне Жирлек Башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә 18 яше тулган, шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукы булган гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны, Россия Федерациясе гражданнарының Россия Федерациясе кысаларында муниципаль сайлаулар үткәргәндә кулланылган тору урыны һәм яшәү урыны буенча теркәү мәгълуматлары нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы, жыелышта катнашу хокукы булган гражданнар санының өчтән бер өлешенән ким булмаган кеше анда катнашса, тулы хокуклы булып санала.

Жыелыш карары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затларга мөрәжәгать кабул итә ала, шулай ук Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затлар белән үзара бәйләнештә гражданнар жыелышын тәкъдим итүче затларны сайлый ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру мәсьәләләре буенча уздырылган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән аларның компетенцияләренә караган мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы белән кабул ителгән карарларны, аларның компетенцияләренә караган мөрәжәгатьләрдә булган сорауларны чишү каралган жирле үзидарә органнары һәм Жирлек жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затлар карап чыгарга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын эзерләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль канун, әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышының нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

22нче маддә. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) әһәмиятле булган мәсьәләләренә тикшерү кирәк булган очракта һәм барлык Жирлек халкы вәкилләренәң фикерен ачыклау өчен үткәрелә.

Жирлек территориясендә яшәүче халык арасынан булган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан вакытта, шул исәптән шушы территориядә яшәүче гражданнар

жыелышында катнашырга хокукы булган халык саны 100 кешедән артып китсә, үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтен тормышка ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык теләге буенча, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелә. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек Советы һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашса, тулы хокуклы булып санала. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары конференциядә катнашкан делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышы) билгеләү һәм уздыру тәртибе, делегатларны сайлау әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

6. Территориаль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру белән бәйлә булган мәсьәләләр буенча гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән каралган тәртиптә һәм очракта билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

23нче маддә. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнарны сораштыру Жирлекнең бөтен территориясендә яки бер өлешендә, жирле үзидарә дәүләт хезмәтендәге затлар, шулай ук дәүләт власте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдимнәр характерында була.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукы булган Жирлек халкы катнаша ала.

3. Гражданнарны сораштыру түбәндәге инициативалар буенча үткәрелә:

1) Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы – әһәмиятле булган мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт власте органнары – республика һәм регионара әһәмиятле объектлар өчен Жирлек жирләрен максатчан куллануны үзгәртү буенча карарлар кабул иткәндә халык фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнарны сораштыруны билгеләү һәм уздыру тәртибе Жирлек Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыруны билгеләү турында карар Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнарны сораштыруны билгеләү турында Жирлек Советы карарында күрсәтелә:

- 1) сораштыруны үткәрү вакыты һәм датасы;
- 2) сораштыруны үткәрү вакытында тәкъдим ителәчәк сорау (сораулар) формулировкасы;
- 3) сораштыру үткәрү методикасы;
- 4) сораштыру бите формасы;
- 5) сораштыруда катнашкан Жирлек халкының минималь саны.

6. Жирлек халкы гражданнарны сораштыру үткәрү турында аны үткәргәнче 10 көн алдан хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнарны сораштыруны билгеләү һәм уздыру белән бәйлә чараларны финанслау түбәндәгеләр белән тормышка ашырыла:

- 1) Жирлек бюджеты акчасы хисабына-Жирлек жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәрелгән очракта;
- 2) Татарстан Республикасы бюджеты хисабына - Татарстан Республикасы дәүләт власте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәрелгән очракта.

8. Сораштыру нәтижәләре ул уздырылганнан соң бер ай эчендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән Жирлекнең теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Сораштыру нәтижәләре Жирлекнең жирле үзидарә органнары тиешле карарларны кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

24нче маддә. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыруда катнашу формасы булып тора.

2. Гражданнар жыены “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль кануны һәм жирлекнең муниципаль норматив хокук акты белән каралган очракларда үткәрелә.

3. “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунның 25.1 маддәсендә каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелә ала:

- 1) күрсәтелгән торак пункт аның составына кергән жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча, күрсәтелгән торак пункт территориясе башка жирлек территориясенә күчәргә мөмкин булган очракта, торак пунктта;
- 2) гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләләре буенча әлеге торак пункт территориясендә жирлек составына кергән торак пунктта;

3) авыл халкы аз яшәгән территориядә урнашкан яки кыен жирләрдә, бу жирлектә яшәүчеләр саны 100дән ким булган жирлектә жирлекне бетерү турында мәсьәлә буенча;

4) авыл торак пунктында авыл торак пункты старостасына кандидатура күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу турында мәсьәлә буенча;

5) авыл торак пунктында гражданнар жыены Россия Федерациясенен муниципаль хезмәт турында канунда каралган очракта муниципаль хезмәт вазифаларын алыштыруга конкурс уздырган вакытта конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатыннан уздырыла.

4. Гражданнар жыены жирлек башлыгы яки сайлау хокукы булган, 10 кешедән дә ким булмаган авыл торак пункты халкының бер төркеме инициативасы буенча жыела ала.

5. Жыен үткәрү инициативасына ярдәм итү өчен жыерга кирәк булган имзаларның саны сайлау хокукы булган, даими яки күбесенчә яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән, 25 имзадан да ким булмаган гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан жыелган халык жыены жирлек башлыгы карары белән, инициатив төркем тарафыннан жыелган жыен жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пункт халкына алдан ук гражданнар жыенын үткәрү урыны һәм вакыты турында хәбәр ителә, алдан ук муниципаль хокук акты проекты һәм гражданнар жыены карарына кертелгән мәсьәләләр буенча материаллар белән таныштырылалар.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокук актлары булып торалар, жирлек башлыгы тарафыннан имзаланалар һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокук актлары реестрына кертелергә тиеш.

25нче маддә. Жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгәте

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына гражданнар шәхси һәм коллектив мөрәжәгать итергә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре “Россия Федерациясе гражданнарының мөрәжәгатьләрен тикшерү тәртибе турында” 2нче май, 2006нчы ел, №59-ФЗ Федераль канунында, “Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында” 12нче май, 2003нче ел, №16-ЗРТ Татарстан Республикасы Кануны билгеләгән тәртиптә һәм вакытта каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен тикшерү тәртибен һәм вакытын бозган өчен жирле үзидарәнең дәүләт хезмәтендәге затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы кануннарына туры китереп жаваплы булалар.

26нчы маддә. Жирлек халкының жирле үзидарәне турыдан – туры тормышка ашыруның башка формалары һәм аны тормышка ашыруда катнашуы

1. Федераль канунга туры китереп, әлеге Устав белән каралган, жирле үзидарәне турыдан – туры тормышка ашыру формалары һәм аны тормышка ашыруда катнашуы белән беррәттән гражданнар жирле үзидарәне турыдан – туры тормышка ашыруның Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль кануннарга, Татарстан Республикасы кануннарына каршы килми торган башка формаларын тормышка ашыруда катнаша ала.

2. Жирлек халкының жирле үзидарәне турыдан – туры тормышка ашыруы һәм аны тормышка ашыруда катнашуы закончылык һәм ихтыяри принципларына нигезләнә.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең дәүләт хезмәтендәге затлары халыкка Жирлек халкының жирле үзидарәне турыдан – туры тормышка ашыруында һәм аны тормышка ашыруда катнашуында ярдәм итергә тиеш.

Шнче бүлек. Жирлек Советы.

27нче маддә. Жирлек Советы - Жирлекнең жирле үзидарәсенә сайлап куелган органы

1. Жирлек Советы - жирле үзидарәнең даими гамәлдәге коллегиаль сайлап куелган органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме – Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Соболевский авыл жирлегенә Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтлек вакыты-5 ел.

4. Жирлек Советы районда яшәүчеләр белән хисаплашырга һәм контрольдә булырга тиеш.

5. Жирлек Советының мөһерә һәм үзенә атамалары белән бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыруга тотылган акча Россия Федерациясе чыгымнар классификациясенә туры китереп жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

28нче маддә. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда сайлап куелган 7 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына Жирлек Советы билгеләгән саннан өчтән ике өлештән ким булмаган депутатларны сайлаганда хокуклы була.

29нчы маддә. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлап куйган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Жирлек Советы эшен башлаган көннән туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, бу Устав белән билгеләнгән очрактан кала, азат ителмәгән эшкә таянып депутат эшчәнлеген төп эш урынындагы хезмәт вазифалары белән берләштереп алып бара.

3. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль кануннар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына үзенә вәкаләтләрен тормышка ашыру өчен кануннар, бу Устав, Жирлек Советы карарына туры китереп шартлар тудырыла.

5. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы раслаган депутат этикасы Кагыйдәләрен, шул исәптән түбәндәге йөкләмәләренә үтәргә тиеш:

1) жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан тыелып торырга һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә, оешмаларга, вазифаи затларга, муниципаль хезмәткәрләргә һәм гражданнырга, аларның туганнарына яки үзләренә кагылышлы мәсьәләләренә чишкәндә, депутат статусын кулланып, йогынты ясарга тиеш түгел;

2) депутат вазифаларын объектив башкаруда шикләнүләр туганда эш – гамәлләреннән тыелып торырга тиеш, шулай ук Жирлек Советы дәрәжәсенә яки абруена зыян китерергә сәләтле булган конфликт ситуацияләренә булдырмый калырга тиеш;

3) конфликт ситуацияләре килеп чыгу куркынычы туган очракта, депутат вазифаларын башкаруга комачаулык иткән шәхси кызыксынулар тәэсир итә яки тәэсир итергә мөмкин булган очракта, Жирлек Советына хәбәр итергә һәм аның әлеге конфликт ситуацияләренә булдырмый калдыруны яки жайлауга юнәлтелгән карарларын үтәргә тиеш;

4) Жирлек Советы урнаштырган халык алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә тиеш;

5) федераль кануннарда туры китереп, конфиденциаль характердагы мәгълуматларга караган мәгълуматларны, Жирлек Советы Депутаты вазифаларын башкарган вакытта депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган үзенә билгеле булган мәгълуматны таратырга һәм шул максатларда кулланырга тиеш түгел;

6) депутат вазифаларын башкару аркасында физик һәм юридик затлардан бүләкләр (бүләкләр, акчалата бүләкләр, ссудалар, булышлык, күнел ачулар, яллары, трансполрт чыгымнары өчен түләүләр һәм башка бүләкләр) алмаска тиеш.

6. Депутат, жирле үзидарәнең сайлау органы заты, жирле үзидарә органының дәүләт хезмәтендәге заты “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны һәм башка федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә чикләүләр һәм тыюларны сакларга һәм вазифаларын үтәргә тиеш. Депутатның, жирле үзидарәнең сайлау органы затының, жирле үзидарә органының дәүләт хезмәтендәге затының вәкаләтләре, муниципаль вазифа башкаручы башка затларның вәкаләтләре

“Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны, “Аерым категория затларның Россия территориясеннән читтә урнашкан банкларында счёт (вклад) ачырга һәм акча, кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларын алу һәм (яки) куллануны тыю турында” 7нче май, 2013нче ел, №79-ФЗ Федераль кануны, “Дәүләт вазифасын башкаручы затларның кереме белән чыгымы туры килүен тикшерү турында” 3нче декабрь, 2012нче ел, №230-ФЗ Федераль канунында билгеләнгән тәртиптә чикләүләр һәм тыюларны сакламаган һәм вазифаларын үтәмәгән очракта туктатыла.

7. Россия Федерациясенә коррупциягә каршы тору турында кануны белән туры китереп жирлек Советы депутатының керемнәре, чыгымнары, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләре турында тапшырылган мәгълуматларының дөрөслеге һәм тулы булуын тикшерү Татарстан Республикасы кануны билгеләгән тәртиптә Татарстан Республикасы Президенты карары буенча үткәрелә.

8. Бу маддәнең 7нче өлешенә туры китереп үткәрелгән тикшерү вакытында “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны, “Аерым категория затларның Россия территориясеннән читтә урнашкан банкларында счёт (вклад) ачырга һәм акча, кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларын алу һәм (яки) куллануны тыю турында” 7нче май, 2013нче ел, №79-ФЗ Федераль кануны, “Дәүләт вазифасын башкаручы затларның кереме белән чыгымы туры килүен тикшерү турында” 3нче декабрь, 2012нче ел, №230-ФЗ Федераль канунында билгеләнгән чикләүләр һәм тыюларны саклау һәм вазифаларын үтәмәү турында фактлар ачыкланганда, Татарстан Республикасы Президенты тиешле карар кабул итү өчен жирлек Советына, яки судка жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гаризасы белән мөрәжәгать итә.

9. Муниципаль хезмәт вазифасын башкаручы шәхеснең керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәт характерындагы йөкләмәләре турында мәгълуматлар Югары Ослан муниципаль жирлегә рәсми сайтында мәгълумати-телекоммуникацион “Интернет” челтәрендә һәм (яки) муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртиптә массакүләм мәгълумат чараларында урнаштырыла.

10. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары бинада, махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук аларны үткәрү тормышны тәэмин итү объектларының, транспорт һәм ижтимагый инфраструктура, элемент эшчәнлеген бозуга китермәгән, жәяүлеләр һәм транспорт йөрешенә, яки гражданның торак йортларга, транспорт һәм ижтимагый инфраструктура объектларына керү юлларында комачаулык тудырмаган шартларда, ишегаллары эчендәге территорияләрдә үткәрелә. Мондый очрашулар турында тиешле муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органнарына белдерү таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда алдан ук аларны үткәрү вакыты һәм урыны турында хәбәр итергә хокуклы.

11. Жирле үзидарэ органнары сайлаучылар белэн очрашу үткэрү өчен махсус бүлеп бирелгэн урыннарны билгелилэр, шулай ук жирле үзидарэ органнары тарафыннан сайлаучылар белэн очрашу өчен бирелгэн биналарның исемлеген һәм аларның бирелү тәртибен билгелилэр.

12. Депутатның сайлаучылар белэн очрашулары жыелышлар, митинглар, демонстрациялэр, йөрешлэр һәм пикетлар турында Россия Федерациясе кануны белэн туры китереп халык алдындагы чара формасында үткэрелә.

13. Жыелышлар, митинглар, демонстрациялэр, йөрешлэр һәм пикетлар турында Россия Федерациясе кануны белэн туры китереп депутатның халык алдындагы чара формасында оештырылган һәм үткэрелгән сайлаучылар белэн очрашуларына каршы килүгә Россия Федерациясе кануны белэн туры китереп административ жаваплылык каралган.

30нчы маддә. Жирлек депутатының, Жирлекнең жирле үзидарэ органының сайлап куелган әгъзаның, жирлекнең жирле үзидарэ органының сайлап куелган дәүләт хезмәтендәге шәхеснең вәкаләтләрән тормышка ашыру гарантияләре

1. Жирлек депутатының, жирле үзидарэ органының сайлап куелган әгъзаның, жирле үзидарэ органының сайлап куелган дәүләт хезмәтендәге шәхеснең вәкаләтләрән тормышка ашыру гарантияләре федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануны белэн туры китереп Жирлек Уставы белэн билгеләнә.

2. Даими нигездә муниципаль вазифа башкарган кешегә түбәндәге гарантияләр бирелә:

1) муниципаль хокук актлары белэн туры китереп дәүләт хезмәтендәге вәкаләтләрән башкаруны тормышка ашыру өчен уңай шартлар;

2) канунга туры китереп, милек формаларына карамастан, Жирлек бюджеты хисабыннан тулысынча яки өлешчә финансланган, яки канун белэн туры китереп салым һәм мәжбүри бурычларын түләү буенча ташламалары булган жирле үзидарэ органнарының, предприятие, учреждение һәм оешмаларның дәүләт хезмәтендәге кешеләре тарафыннан беренче чиратта кабул итү хокукы;

3) жирле үзидарэ органнары кабул иткән хокук актларына тоткарлыксыз керүгә хокук;

4) Жирлек муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртиптә, Жирлек территориясендә урнашкан жирле үзидарэ органнарыннан әһәмиятле булган мәсьәләләр буенча вәкаләтләрән тормышка ашыруга кирәк булган мәгълумат алырга, ә федераль кануннар белэн каралган очракта – барлык милек формалары булган оешмалардан, жәмәгать оешмаларыннан һәм аларның дәүләт хезмәтендәге кешеләреннән мәгълумат алырга хокук;

5) вакытында һәм тулы күләмдә акчалата түләү алуға хокук;

6) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылығын билгеләү белэн тәэмин ителгән ял, ял көннәре һәм бәйрәм көннәре, шулай ук еллык түләүле төп һәм өстәмә ялга хокук;

7) муниципаль вазифа башкарган кешегә һәм аның гаиләсенә, шул исәптән муниципаль вазифа башкарган кеше пенсиягә чыкканнан соң медицина ярдәме күрсәтү;

8) муниципаль вазифа башкарган кешегә, үзенә вазифасын башкарган вакытта хезмәткә яраклылыгын югалткан очракта дәүләт социаль страхованиесенә;

9) Уставта билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда, муниципаль вазифа башкарган кеше пенсия белән тәмин ителергә, шулай ук федераль кануннарда туры китереп, муниципаль вазифа башкарган кеше, үзенә вазифасын башкарган вакытта үлгән очракта, аның гаиләсенә пенсия белән тәмин итү хокукы;

10) федераль кануннар белән, Жирлекнең муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртиптә, шартларда һәм очракта үзенә вазифасын башкарган вакытта көчләнү, янаулар һәм башка аның хокукларын бозган гамәлләрдән муниципаль вазифа башкарган кешенә һәм аның гаиләсенә яклау;

11) эш буенча командировкалар белән бәйлә чыгымнарны каплау;

12) Жирлекнең муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртиптә, үзенә вазифасын башкарган вакытта транспорт белән тәмин итү, шулай ук эш буенча шәхси транспортын кулланган өчен компенсация .

3. Даими булмаган нигездә муниципаль вазифа башкарган кешегә әлеге маддәнең 1нче пунктының 1-4 һәм 10нчы кече пунктларында каралган гарантияләр бирелә, шулай ук Жирлекнең муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртиптә эш буенча командировкалар белән бәйлә чыгымнарның компенсацияләү каралган.

4. Муниципаль вазифа башкарган кешеләргә вазифаларын башкару гарантиясе Жирлек бюджеты хисабына финанслана.

3нче маддә. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләре

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук Жирлек территориясендә урнашкан күмәк хужалыклар, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм аларга отчет бирә.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үзенә башкарган эшләре буенча елга бер тапкырдан да ким булмаган хисап тоталар, аларны Жирлек Советы эшчәнлегә белән даими таныштырып тора, шулай ук айга бер тапкырдан да ким булмаган халыкны кабул итү алып бара.

4. Жирлек Советы депутаты канунда каралган буенча Жирлек халкының законлы хокукларын, ирегән һәм мәнфәгатьләрен яклау буенча, шул исәптән алардан килгән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләренә карап чыгырга һәм аларның сорауларының вакытында чишелеш буенча дәрәҗә чаралар күрергә тиеш.

32нче маддә. Яна сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яна сайланган Жирлек Советы беренче утырышына Жирлек Советы депутатларының өчтән ике өлеше составында сайланган көннән соң 10 көннән соңга калмыйча жыела.

2. Сайлаулардан соң Жирлек Башлыгын сайлаганчы Жирлек Советының беренче утырышын Жирлек Советының яше буенча олырак булган депутат ача һәм алып бара.

33нче маддә. Жирлек Советы компетенциясе.

1. Жирлек Советы компетенциясенә түбәндәгеләр керә:

- 1) Жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 2) Жирлек территориясендә канунга туры китереп гомумтәләшле кагыйдәләр булдыру;
- 3) Жирлек бюджетын һәм аның үтәлеше турында отчетны раслау;
- 4) Россия Федерациясенә салымнар һәм жыелган акчалар турындагы канунга туры китереп жирле салымнар һәм жыелган акчалар, аларны түләү буенча ташламалар бирелүне булдыру, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару;
- 5) Жирлекнең социаль – икътисади үсеш стратегиясен раслау;
- 6) Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән таләпләр буенча жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системасының комплекслы үсеш программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасы системасының комплекслы үсеш программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасы системасының комплекслы үсеш программаларын раслау;
- 7) Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору буенча инициатива белән чыгу;
- 8) Жирлек Советына депутатлар сайлауны билгеләү һәм Жирлек Советы депутатларын сайлау буенча сайлау округлары схемаларын раслау;
- 9) жирле референдумны билгеләү;
- 10) Жирлек Башлыгын билгеләү;
- 11) Жирлек Башлыгы урынбасарын билгеләү;
- 12) жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын раслау, жирлекнең һәрбер жирле үзидарә органының эчке структурасын һәм штат расписаниесен раслау;
- 11) Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе вазифасына керү буенча конкурс үткөрү тәртибен билгеләү, конкурс комиссиясе әгъзаларын раслау;
- 12) муниципаль жирлек Советына жирлек Советы депутатлары арасынан жирлек вәкилен сайлау ;
- 13) Жирлек Сайлау комиссиясе әгъзаларын раслау;
- 14) Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору буенча сорауларны тавышка куюны билгеләү, Жирлек Советы депутаты чакыруы буенча тавыш бирү;

15) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын тормышка ашыру;

16) Жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәт белән идарә итү һәм куллану тәртибен билгеләү, шул исәптән федераль канунга туры китереп аларны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; Жирлек Советы раслауыннан соң яки килешү буенча тартып алынган муниципаль мөлкәт төрләренең исемлеген билгеләү;

17) муниципаль предприятие һәм учреждениеләрне төзү, үзгәртү һәм юкка чыгару турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү, шулай ук федераль канунда башкача билгеләнмәгән булса, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хезмәтенә тарифларны кую тәртибен һәм аларны куюны билгеләү;

18) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлекне оештыруда катнашу тәртибен билгеләү;

19) жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенең материал - техник тәртибен һәм оештыруны булдыруны билгеләү;

20) Жирлекнең Ревизия комиссиясен формалаштыру;

21) жирлек башлыгын отставкага жиберү турында карар кабул итү ;

22) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә органнарының сайлап куелган затларының урындагы мәсьәләләрне чишү буенча вәкаләтләрне үтәүне тикшерү;

23) жирлек территориясен төзекләндерү һәм тәртиптә тоту кагыйдәләрен раслау;

24) жирлекнең территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең төзелешне проектлауның жирле нормативларын, жирлек территориясендә жирләрдән файдалану, һәм төзелешне, жирлекнең генераль планын раслау, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексына туры китереп башка төзелеш документларын раслау;

25) жирлек территориясендә урамнарга һәм торак пунктларның башка өлешләренә исемнәр бирү һәм исемнәрен үзгәртү ;

26) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм материал ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

27) специальләшкән муниципаль торак фондының торак йортларын бирү тәртибен билгеләү ;

28) жирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчаны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

29) автоном коммерцияле булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерцияле булмаган оешмалар төзү турында карар кабул итү ;

30) үзенең массакүләм мәгълумат чараларын оештыру;

31) Жирлек Уставын һәм Жирлек Советы карарларын аңлату;

32) үзенең эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча Жирлек Советы Регламентын һәм башка карарларны кабул итү;

33) Жирлек Советы турында Кагыйдәнамәне раслау;

34) федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануннарына буйсынган муниципаль районнарының сайлап куелган органнарына бирелгән башка

вәкаләтләре, шулай ук бу Устав тарафыннан Жирлек Советы компетенциясенә буйсынган башка вәкаләтләре.

федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануннарына буйсынган муниципаль жирлекнең сайлап куелган органнарына бирелгән башка вәкаләтләре, шулай ук бу Устав тарафыннан Жирлек Советы компетенциясенә буйсынган башка вәкаләтләре.

2. Жирлек Советы Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесенә эшчәнлегә нәтижәләре, Жирлек Башлыгына караган башка жирле үзидарә органнарының эшчәнлегә турында, шул исәптән Жирлек Советы күтәргән мәсьәләләргә чыгу турында еллык отчетын тыңлый.

34нче маддә. Жирлек Советының эшләү тәртибе

1. Жирлек Советының эшләү тәртибе бу Устав һәм Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советының төп эш формасы булып аның Жирлек компетенциясенә кагылышлы сорауларны чишә торган утырышлары тора.

3. Әгәр Жирлек Советы утырышында сайлап куелган депутатларның 50 проценттан кимерәгә катнашмаса, ул хокуклы дип санала.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышы кирәк булганда, ләкин кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар Жирлек Башлыгы яки Жирлек Советының билгеләнгән депутатларның кимендә өчтән бер өлеше санынча депутатлар төркеме инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары Жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар киләсе утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе белән биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка –аны үткәргә бер көн кала хәбәрдар булырга тиешләр.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм белдереп үткәрелә. Жирлек Советының ачык утырышларында Жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнаша ала.

Регламент белән каралган очракта, Жирлек Советы ябык утырышлар үткәрү турында карар кабул итергә хаклы, һәм анда Жирлек Советы чакырган затлар гына, шулай ук кануннарга туры китереп утырышта катнашырга хокукы булган затлар катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәрбер утырышы беркетмәгә теркәлә һәм язып барыла. Жыелыш беркетмәсенә жыелышның датасы, үткәрү урыны, үткәрү вакыты турында мәгълумат, каралачак барлык сораулар саналып чыга һәм тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек Советы жыелышы беркетмәсенә Жирлек Башлыгы кул куйганнан соң, аның белән Жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты тавыш бирүгә хокукын үзе башкара. Жирлек Советында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемләп) һәм ябык була ала. Һәр төр тавыш бирүне куллану бу Устав, Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

35нче маддә. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыруны Жирлек Башлыгы башкара.
2. Жирлек Советы Регламентына туры китереп Жирлек Советы компетенциясенә караган сорауларны алдан карау һәм эзерләү өчен Жирлек Башлыгыннан һәм аның урынбасарыннан кала депутатлардан Жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча даими комитет оештырыла, шулай ук даими һәм вакытлы комиссияләр оештырылырга мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә генә эшләргә хокуклы.
3. Муниципаль программаларны, Жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү өчен, Жирлеккә кагылышлы әһәмиятле сорауларны тикшерү өчен, Жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, Жирлек Башкарма комитеты вәкилләре, ижтимагый оешмалар, организацияләр һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм Жирлек халкы составында, партия фракцияләре, эшче, эксперт һәм башка киңәш итүче төркемнәр оеша ала.

36нчы маддә. Жирлек Советының контроль функцияләренә тормышка ашыруы

1. Жирлек Советы Жирлек территориясендә бу Уставның кагыйдәнамәләре үтәлешен, Жирлек Советы кабул иткән норматив актлар, Жирлек бюджеты үтәлешен, бюджеттан тыш акчаларны куллану, Жирлекнең үсеш программаларын, Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнең башка органнары эшчәнлеген контрольдә тотуны тормышка ашыра.
2. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм аларның вазифаи затлары кануннарны, бу Уставны һәм башка муниципль хокук актларын бозган очракта, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы карары нигезендә билгеләнгән фактларны тикшерү өчен депутатлар арасынан вакытлы контроль комиссияләр оешырга мөмкин.
3. Кануннарга яраклаштырып Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы карары нигезендә Жирлек бюджеты акчаларының максатчан кулланылышын тикшерү (ревизия), муниципаль мөлкәтнең нәтижәле кулланылышын тикшерә ала, шулай ук Жирлек Башкарма комитетының башка финанс-хужалык мәсьәләләрен тикшерү үткәрә ала. Тикшерү (ревизия) үткәрергә билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт власте органнарыннан белгечләр, бәйсез аудиторлар жәлеп ителә ала.
4. Жирлек Башкарма комитеты, аның Житәкчесе, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазифаи затлар, канун белән башка нәрсә билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, Жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча соратып алынган Жирлек Советын житәкләү белән бәйле мәгълуматны бирергә тиеш, ә кануннарны, муниципаль хокук актларын бозу очраклары ачыкланса, житешсезлекләренә

бетерү өчен һәм гаеплеләрне жавапка тарту буенча кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек Советы Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесенә эшчәнлеге нәтижеләре, Жирлек Башлыгына караган башка жирле үзидарә органнарының эшчәнлеге турында, шул исәптән Жирлек Советы күтәргән мәсьәләләрне чишү турында еллык отчетын тыңлый.

6. Жирлек Советы, контроль функцияләрен тормышка ашырганда, Жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-күрсәтмә бирү эшчәнлегенә катнашырга хокуклы түгел.

37нче маддә. Жирлекнең муниципаль Советына жирлек вәкилен сайлау.

1. Югары Ослан муниципаль район Советына жирлек вәкиле Жирлек Советы депутатлары арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан артыгы тавыш бирсә, кандидат сайланган булып санала.

38нче маддә. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунының 73нче маддәсе белән каралган тәртиптә һәм нигездә Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) жирлек Советы үз-үзен тарату турында карар кабул иткән очракта;

2) Татарстан Республикасы Югары судының Жирлек Советы депутатлар составының хокуксыз булуы турында карары көченә кәргәч, шул исәптән депутатлар үзләренә вәкаләтләрен өстеннән төшерсә;

3) федераль кануннарда туры китереп тормышка ашырылган, Жирлекне үзгәртеп кору булган, шулай ук Жирлекне бетергән очракта;

4) шәһәр округы белән берләштерү аркасында жирлекнең муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

5) Жирлек чикләрен үзгәрү нәтижәсендә булган очракта, яки жирлекне шәһәр округы белән берләштерү аркасында килеп чыккан сайлаучыларның саны 25 проценттан артып китсә;

6) гражданның туры ихтыяры юлы белән кабул ителгән карарларны тормышка ашыру өчен кирәк булган муниципаль хокук актларын чыгару вакыты бозылса.

2. Жирлек Советы вәкаләтенә вакытыннан алда туктатылуы аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуына сәбәп була.

3. Жирлек Советы вәкаләте вакытыннан алда туктатылган очракта вакытыннан алда сайлаулар федераль канун белән билгеләнгән срокларда үткәрелә.

39нчы маддә. Жирлек Советының үз-үзен тарату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен тарату турында карары Жирлек Башлыгы яки Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан ким булмаган депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителә ала.

2. Үз-үзен тарату турында карар кабул итү инициативасы күрсәтелә алмый:

1) Жирлек Советын сайлаганнан соң беренче елы эчендә;

2) Жирлек бюджеты кабул ителгән һәм аның үтәләше турында отчет расланган вакытта;

3) яңа Жирлек Башлыгын сайлаганчы Жирлек Башлыгы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктаткан очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен тарату турында язмача тәкъдиме үз-үзен тарату сәбәпләрен күрсәтергә тиеш, шулай ук аңа үз-үзен тарату сәбәпләрен дәлилләгән материаллар куелырга тиеш.

4. Үз-үзен тарату турында сорауны алдан карап чыгу буенча Жирлек Советы депутатлары саныннан комиссия төзелә. Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы карары буенча Жирлек Советының үз-үзен тарату турында мәсьәләсе халык тыңлауларына куелырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен тарату турында мәсьәләне карау дәвамлылыгы Жирлек Советы депутатлары һәм Жирлек халкы тарафыннан үз-үзен тарату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләрен һәр яклап һәм объектив тикшерү мөмкинлегенә гарантия бирергә тиеш. Үз-үзен тарату турында карар үз-үзен тарату инициативасы күрсәтелгән көннән алып ике ай узганнан соң кабул ителә ала.

6. Жирлек Советының үз-үзен тарату турында карары яшерен тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеш тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы тарафыннан үз-үзен тарату турында тәкъдиме кире кагылса, кабат үз-үзен тарату турында инициатива үз-үзен тарату мәсьәләсе буенча тавыш биргән көннән алып бер елдан да иртәрәк була алмый.

40нчы маддә. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда түбәндәге очракларда туктатыла:

1) үлгән очракта;

2) үз теләге буенча отставкага киткәндә;

3) суд тарафыннан хезмәткә яраксыз яки чикле эшкә яраклы дип табылса;

4) суд тарафыннан билгесез юкка чыккан дип яки үлгән дип табылса;

5) аңа карата гаепләү суд карары законлы көченә керсә;

6) Россия Федерациясе чикләренә яшәргә китсә;

7) Россия Федерациясе гражданлыгы бетсә, Россия Федерациясе халыкара килешү катнашучысы-чит дәүләт гражданлыгы бетә, шуңа күрә чит ил гражданыны жирле үзидарә органнарына сайлана ала;

8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынса;

9) Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылса;

10) хәрби хезмәткә алынса яки аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә алынса;

11) федераль канунда билгеләнгән башка очракларда.

2. Үзенең вәкаләтләрен башкаручы Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канун билгеләгән чикләүләренә үтәмәгән очракта туктатыла.

3. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карары бу маддәнең 1нче өлешенең 1-7,10нчы пунктларында күрсәтелгән очракларда депутат вәкаләтләре туктатылган көннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә, әгәр бу очрак жирлек Советы сессияләре арасында булса, өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

4. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре бу маддәнең 1нче өлешенең 8нче пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми рәвештә бастырып чыгарган көннән соң туктатыла.

5. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре бу маддәнең 1нче өлешенең 9нчы пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

6. Татарстан Республикасы Президенты жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәҗәгать иткән очракта вәкаләтләренә вакытыннан алда туктатуга нигез булып жирлек Советына әлеге гариза кергән көн санала.

7. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылса, депутатны өстәмә сайлаулар федераль канун, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән туры китереп билгеләнә.

IV нче бүлек. Жирлек башлыгы

41нче маддә. Жирлек Башлыгы – Жирлекнең югары дәүләт хезмәтендәге шәхесе

1. Жирлек Башлыгы Жирлекнең югары дәүләт хезмәтендәге шәхесе булып тора.

2. Жирлек Башлыгы Жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе вәкаләтләрен башкара.

3. Жирлек Башлыгы вазифасының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Югары Осман муниципаль районы Соболевский авыл жирлегенә Башлыгы.

4. Жирлек Башлыгы вазифасы буенча Югары Осман муниципаль районы Соболевский авыл жирлегенә Советы депутаты була.

5. Жирлек Башлыгы бер үк вакытта жирлек Советын һәм жирлекнең Башкарма комитетын житәкли.

42нче маддә. Жирлек Башлыгын сайлау тәртибе

1. Жирлек Башлыгы яңа сайланган Жирлек Советының беренче утырышында Жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы вәкаләте вакытына сайлана.

2. Жирлек Башлыгын сайлау Жирлек Советы депутатлары күрсәткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән Жирлек халкы, ижтимагый оешмалар, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә сайлана.

3. Сайланганнан соң Жирлек Башлыгы түбәндәгечә ант бирә:
“Миңа йөкләнгән Соболевский авыл жирлегенә Башлыгының зур бурычларын тормышка ашырганда Россия Федерациясенең кануннарын һәм Конституциясен, Татарстан Республикасы кануннарын һәм Конституциясен, Соболевский авыл жирлегенә Уставын үтәргә, Соболевский авыл жирлегенә кешеләренәң мул тормышын тәмин итү өчен бөтен белемне һәм көчөмне куярга, кеше һәм гражданин хокукларын сакларга ант итәм”.

43нче маддә. Жирлек Башлыгының статусы

1. Жирлек Башлыгы даими нигездә эшли.

2. Жирлек Башлыгын Югары Осман муниципаль районы Советына даими нигездә башкаручы вазифага сайланган очракта, ул жирлек Башлыгы вазифаларын азат ителмәгән нигездә тормышка ашыра.

3. Жирлек Башлыгы үзенең эшчәнлегендә, бу Устав һәм федераль канунга туры китереп, Жирлек Советына һәм Жирлектә яшәүче халык контрольлегендә һәм отчётында .

4. Жирлек Башлыгы елга бер тапкыр Жирлек Советына үзенең эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне чишү турында еллык отчётларын тәкъдим итә.

5. Жирлек Башлыгы “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны, “Аерым категория затларның Россия территориясеннән читтә урнашкан банкларында сәһт (вклад) ачырга һәм акча, кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларын алу һәм (яки) куллануны тыю турында” 7нче май, 2013нче ел, №79-ФЗ Федераль кануны, “Дәүләт вазифасын башкаручы затларның керемә белән чыгымы туры килүен тикшерү турында” 3нче декабрь, 2012нче ел, №230-ФЗ Федераль кануны, “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канун һәм башка федераль кануннар билгеләгән чикләүләренә һәм тыюларны үтәргә һәм вазифаларын башкарырга тиеш.

44нче маддә. Жирлек Башлыгының вәкаләтләре

Жирлек Башлыгы:

1) башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән, дәүләт хакимияте органнары белән, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәттә Жирлек исеменнән эш алып бара, Жирлек исеменнән ышаныч язуйннан башка эш йөртә;

2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын жья һәм аларда рәислек итә, жирлек Советы утырышының чираттан тыш чакырылышын таләп итергә хокуклы;

3) Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеге белән бер генә кеше идарәсе принципларында идарә итә һәм Район Башкарма комитеты компетенциясенә кәргән вәкаләтләрне үтәү өчен шәхси жаваплылык алып бара;

4) үзенә вәкаләтләрә кысаларында Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләрә буенча хокук актлары чыгара;

5) бу Устав белән билгеләнгән тәртиптә, Жирлек Советы кабул иткән норматив хокук актларына кул куя һәм халыкка житкәрә, шулай ук Жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә кул куя;

6) Жирлек Советы эшчәнлегендә жәмәгәтьчелек фикерен исәпләү һәм ачыклык булдыру буенча чаралар күрә;

7) халыкны кабул итә, аларның мәрәжәгәтьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

8) Жирлек бюджетында каралганча, Жирлек акчасы белән идарә итә, шул исәптән Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итү һәм тотуга акчаларны бүлүче булып тора, банк учреждениеләрәндә жирлекнең бюджет һәм башка счәтларын ача һәм яба;

9) Жирлек Советы контроль вәкаләтләрән тормышка ашыруны көйли;

10) канунга һәм бу Уставка туры китереп, халыкның үз ирке белән кабул ителгән карарларын тормышка ашыру буенча Жирлек Советының хокук актларын кабул итүне оештыра;

11) Жирлек Советы карауына жирлек бюджеты проектын һәм аның үтәләше турында отчәтны, жирлек үсеше программалары һәм план проектлары һәм аларның үтәләше турында отчәтны тапшыра;

12) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының Татарстан территориясендә эшләп килүче башкарма хакимият федераль органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара бәйләнешен булдыра;

13) Жирлек Советының муниципаль хезмәткәрләрен вазифага билгели һәм вазифадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тота, аларга карата кызыксындыру чараларын һәм дисциплинар жаваплылыкны куллана;

14) Жирлек исеменнән дәүләт хакимияте органнары белән, башка муниципаль берәмлекләр белән икътисад һәм ижтимагый-мәдәният өлкәсендә хезмәттәшлек турында килешүнамәләр һәм килешүләр төзи, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара бәйләнеш турында һәм гамәлләрне килештерү турында килешүнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) жирле үзидарэ органнары тарафыннан жирле үзидарэ органнарына федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән жирле үзидарэ органнарына тапшырылган әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү буенча аерым дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруны булдыра;

16) муниципаль берәмлекләр башлыкларының идарә итүе турында федераль кануннар белән, Татарстан Республикасы кануннары белән бирелгән башка вәкаләтлекләрне, шулай ук бу Устав, Жирлек Башлыгы компетенциясенә караган Жирлек Советы карарлары белән бирелгән башка вәкаләтлекләрне тормышка ашыра.

45нче маддә. Жирлек Башлыгы Ярдәмчесе

1. Жирлек Башлыгы тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасыннан Жирлек Башлыгы ярдәмчесе сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты Жирлек Башлыгы ярдәмчесе булып, аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының яртысыннан артык өлеше тавыш биргән булса, сайланган дип санала.

3. Жирлек Башлыгы ярдәмчесе Жирлек Советы Регламенты билгеләгән вазифаларны бүлү белән туры китергән функцияләрне, Жирлек Башлыгы йөкләмәләрен башкара, ә ул вакытлыча булмаган очракта (авыру яки ялы сәбәпле) яки ул үз вазифаларын башкара алмаган очракта яки вакытыннан алда вәкаләтләре туктатылганда, Жирлек Башлыгы вазифаларын башкара.

4. Жирлек Башлыгы ярдәмчесе үзенең вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә тормышка ашыра.

5. Жирлек Башлыгы ярдәмчесе вәкаләтләре вакытыннан алда бу Уставның 40нчы маддәсендә каралган нигездә вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек Башлыгы ярдәмчесе Жирлек Башлыгы инициативасы буенча кабул ителгән Жирлек Советы карары белән яки Жирлек Советы депутатлары арасыннан өчтән бер өлешеннән ким булмаган төркемнең таләбе буенча теләсә кайсы вакытта вазифасыннан чакыртып алына ала. Жирлек Башлыгы ярдәмчесен чакыртып алу турында карар Жирлек Советы депутатлары арасыннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

46нчы маддә. Жирлек Башлыгы вәкаләтләренең вакытыннан алда туктатылуы

1. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда түбәндәге очракларда туктатыла:

1) үлгән очракта;

2) үз ризалагы белән отставкага китсә;

3) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунның 74нче маддәсенә туры китереп отставкага жибәрелсә;

4) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунның 74нче маддәсенә туры китереп вазифасыннан баш тартса;

5) суд карары нигезендә эшкә яраксыз яки өлешчә эшкә яраклы дип табылса;

6) суд тарафыннан билгесез юкка чыккан дип яки үлгән дип табылса;

7) ана карата гаепләү суд карары законлы көченә керсә;

8) Россия Федерациясе чикләренә яшәргә китсә;

9) Россия Федерациясе гражданлыгы бетсә, Россия Федерациясе халыкара килешү катнашучысы-чит дәүләт гражданлыгы бетә, шуңа күрә чит ил гражданы Районның жирле үзидарә органнарына сайлана ала, чит дәүләт гражданлыгын яки торырга рөхсәт алса;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртылып алынса;

11) сәламәтлеге буенча Жирлек Башлыгы вәкаләтләрен башкара алмауы турында суд тәртибендә билгеләнсә;

12) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунга туры китереп тормышка ашырылган, Жирлекне үзгәртеп кору булган, шулай ук Жирлекне бетергән очракта;

13) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәрү нәтижәсендә булган очракта, жирлекнең сайлаучыларның саны 25 проценттан артып китсә;

14) аның шәһәр округы белән кушылуы аркасында жирлекнең муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

15) гражданның туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарларын тормышка ашыру өчен таләп ителгән муниципаль хокук актын бастырып чыгару срокларын бозу;

16) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канун һәм башка федераль кануннар билгеләгән чикләүләрне сакламаган очракта.

2. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны, “Аерым категория затларның Россия территориясеннән читтә урнашкан банкларында счёт (вклад) ачырга һәм акча, кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларын алу һәм (яки) куллануны тыю турында” 7нче май, 2013нче ел, №79-ФЗ Федераль кануны, “Дәүләт вазифасын башкаручы затларның кереме белән чыгымы туры килүен тикшерү турында” 3нче декабрь, 2012нче ел, №230-ФЗ Федераль кануны, “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канун һәм башка федераль кануннар билгеләгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәмәгән һәм вазифаларын башкармаган очракта туктатыла.

3. Бу маддәнең 1нче өлешенең 1-11,14 һәм 15нче пунктларында күрсәтелгән дәлилләр буенча, Жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яңа Жирлек Башлыгын сайлау Жирлек Советының якындагы утырышында башкарыла.

4. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта яңа Жирлек Башлыгын сайлау мондый вәкаләтлек туктатылган көннән соң кимендә алты айдан соңга калмыйча сайлана.

Шул ук вакытта жирлек Советы вәкаләтләре вакыты чыгарга алты айдан ким вакыт калган булса, жирлек Советы составыннан жирлек башлыгын сайлау яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында тормышка ашырыла.

5. Татарстан Республикасы Президентының (Татарстан Республикасы Премьер Министры) жирлек Башлыгын вазифадан азат итү турында хокук акты нигезендә, яки жирлек Советының жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турында карары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек Башлыгы әлеге хокук актын яки карарны суд тәртибендә шикаять бирә, суд карары законлы көченә кермичә жирлек Советы үзенә составыннан сайлана торган жирлек башлыгын сайлау турында карар кабул итергә хаклы түгел.

6. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яки аңа карата суд карары буенча кулга алып процессуаль көчләр чаралары кулланганда, яки вазифасыннан вакытлыча азат иткән вакытта аның вәкаләтләрен вакытлыча жирлек Башлыгы Урынбасары башкара.

47нче маддә. Ышанычын югалту сәбәпле муниципаль вазифа башкаручы шәхесләренә эштән алу (вазифасыннан азат итү)

1. Федераль кануннары, Татарстан Республикасы кануннары, муниципаль норматив хокук актларында каралган тәртиптә муниципаль вазифа башкаручы шәхесне ышанычын югалту сәбәпле эшеннән алу (вазифасыннан азат итү) түбәндәге очракларда була:

1) шәхеснең аның белән бәйлә булган мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмый калу һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәүе;

2) үзенә керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәт характерындагы йөкләмәләре турында мәгълуматларны һәм хатыны (ире) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәт характерындагы йөкләмәләре турында мәгълуматларны тапшырмаганда, яки дәрәжә булмаган, яки тулы булмаган мәгълуматлар тапшырганда;

3) федераль канун билгеләгән очраклардан кала түләүле нигездә коммерцияле оешманың идарә итү органы эшчәнлегендә катнашканда;

4) шәхес эшкуарлык эшчәнлеген тормышка ашырса;

5) Россия Федерациясе халыкара килешүе һәм Россия Федерациясе кануны белән башка нәрсә каралмаган булса, идарә итү органнары, попечительләр һәм күзәтчелек советлары, башка чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмалар составына һәм Россия Федерациясе территориясендә эшләп килүче аларның структур бүлекчәләре составына керсә.

2. Муниципаль вазифа башкаручы шәхес аңа буйсынган шәхеснең низах мәнфәгатьләрен китереп чыгарган яки чыгарырга мөмкин булган шәхси

кызыксынуу турында билгеле булса, ышанычын югалту сәбәпле эштән алынырга (вазифасыннан азат ителергә) тиеш, шулай ук аңа буйсынган шәхес низах мәнфәгатьләрен булдырмый калу яки жайга салу буенча чаралар күрмәгән өчен ул башкарган вазифасыннан азат ителергә тиеш.

3. Муниципаль вазифа башкаручы шәхескә карата коррупцион хокук бозу башкарганы өчен ышанычын югалту сәбәпле эштән алу (вазифасыннан азат итү) кебек жәза куллану, анда шәхес тиешле вазифа башкарган жирле үзидарә органы тарафыннан “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль канунының 15нче маддәсендә каралган ышанычын югалту сәбәпле эштән алынган шәхесләр реестрына кертелә.

Үнче бүлек. Жирлек Башкарма комитеты

48нче маддә. Жирлек Башкарма комитеты-Жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы

1. Жирлек Башкарма комитеты- Жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме – Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Соболевский авыл жирлегә Башкарма комитеты.

3. Жирлек Башкарма комитеты Жирлек Советы белән хисаплашырга һәм контрольдә булырга тиеш.

4. Жирлек Башкарма комитетның мөһере һәм үзенә атамалары һәм билгеләнгән үрнәктә Жирлек гербы сурәте белән бланклары, шулай ук аңа тапшырылган гражданлык хәле актларын дәүләт регистрациясе үткәрү вәкаләтләрен тормышка ашыру өчен Россия Федерациясе гербы сурәте белән мөһере бар.

5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыруга тотылган акча Россия Федерациясе чыгымнар классификациясенә туры китереп жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

49нчы маддә. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Жирлек Советы тарафыннан Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе тәкъдим итүе буенча раслана.

2. Жирлек Башкарма комитеты структурасына Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе, аның урынбасары, Башкарма комитетның башка дәүләт хезмәтендәге шәхесләре керә.

50нче маддә. Башкарма комитет вәкаләтләре

Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм хисап өлкәсендә:

- Жирлек бюджеты проектын, Жирлек ижтимагый-икътисад үсешенә комплекслы программаларын һәм план проектларын эшләүне тәмин итә;

- Жирлек бюджеты, Жирлекнең ижтимагый-икътисад үсешенә комплекслы программалары һәм план проектлары үтәләшен оештыра;

- Жирлекнең ижтимагый-икътисад өлкәсенә торышын характерлаучы статистик күрсәткечләргә туплауны оештыра, һәм күрсәтелгән мәгълуматларны Россия Федерациясә Хөкүмәтә билгеләгән тәртиптә дәүләт власте органнарына тапшыруны оештыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милек белән идарә итү өлкәсендә, предприятие, учреждение һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- Жирлекнең муниципаль милкендә булган муниципаль мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын булдыру, сатып алу, куллану, идарә итү һәм арендау буенча мәсьәләләргә чишә;

- Жирлек Советы карары билгеләгән очракта, Жирлек Советы раслауына (киләшүенә) милекне тартып алу турында, шул исәптән аны приватизацияләү турында тәкъдимнәрен әзерли һәм кертә ала ;

- муниципаль милектә булмаган предприятие һәм оешмалар белән Жирлекнең ижтимагый-икътисад үсешендә хезмәттәшлек турында килешү төзи; Жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формаларын булдыруга булышлык итә;

- муниципаль заказларны формалаштыра, урнаштыра, муниципаль заказларның үтәләшен тормышка ашыра, бу эшләргә каралган Жирлекнең үзенә материал һәм финанс чараларын кулланып Жирлек кирәк-яраклары өчен эшләргә заказ бирүче була;

- “Коммерцияле булмаган оешмалар турында” 12нче гыйнвар, 1996нчы ел, №7-ФЗ Федераль канунының 31.1 һәм 31.3 маддәләре билгеләгән вәкаләтләре кысаларында социаль ориентлашкан коммерцияле булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтә;

3) территориаль планлаштыру, жирне һәм башка табигать ресурсларын куллану, әйләнә-тирә мохитны саклау өлкәсендә:

- Жирлек Советы раслауына Жирлекне территориаль планлаштыру документлары проектын, һәм Россия Федерациясә Төзелеш кодексы белән туры китереп башка төзелеш документациясен әзерли һәм кертә, аларны тормышка ашыруны тәмин итә;

- Жирлекнең муниципаль милкендә булган жирләргә рациональ куллану һәм саклауны планлаштыру һәм оештыруны тормышка ашыра;

- Жирлек территориясендә урнашкан жирләргә, канунда билгеләнгән тәртиптә, бирә, шул исәптән сатып алу юлы белән тартып ала;

- халыкка экологик хәл турында мәгълумат бирә, предприятиеләр, оешмалар һәм учреждениеләргә әйләнә-тирә мохитка зыян китерүче табигатьтән файдалану турында кануннарны боза торган гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- муниципаль төзелеш фонды төзелешен һәм тотуны оештыра, аның хисабын алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен уңайлыklar тудыруны тәэмин итә;

- жирлек торак пунктлары чикләрендә урын өчен әһәмиятле булган автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген тормышка ашыра;

- муниципаль транспорт оешмаларын булдыру юлы белән, яки килешү буенча шәхси һәм башка транспорт оешмаларын транспорт хезмәте күрсәтергә жәлеп итү юлы белән халыкка транспорт уңайлыklarын булдыру өчен һәм муниципаль район чикләрендә жирлекләр арасында транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыра;

- халыкны элементә хезмәте күрсәтү белән тәэмин итү өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

5) авыл хужалыгы һәм эшмәкәрлек үсеше өлкәсендә:

- авыл хужалыгы производствосы үсешенә булышлык итә;

- кече һәм урта эшмәкәрлек үсешенә шартлар тудыра;

6) торак- коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- Россия Федерациясе кануны белән билгеләнгән вәкаләтләре кысаларында жирлек чикләрендә электр-, жылылык- һәм су белән тәэмин итүне оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә, көнкүреш хезмәт күрсәтү белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- социаль найм килешүләре буенча бирелә торган торак урыннарға мохтаж сыйфатындагы гражданныр исемлеген билгеләнгән тәртиптә алып бара;

- халыкның ялын оештыру өчен һәм мәдәният оешмалары хезмәте белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерүгә шартлар булдыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;

- жирлек территориясендә халыкның массакүләм ял итү өчен шартлар тудыра һәм халыкның массакүләм ял итү урыннарын төзекләндрерүне оештыра, гомуми кулланышта булган су объектларына һәм аларның яр буена гражданнырның ирекле керүен тәэмин итә;

- күмү урыннарын карап тора, ритуаль хезмәтләрне оештыра;

- жирлекнең архив фондын формалаштыра;

7) төзекләндрерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю), ташу, эшкәртү, юкка чыгару, зарарсызландыру, күмү буенча эшчәнлеген оештыра;

- жирлек территориясен төзекләндрерү буенча эшчәнлекне оештыра;

- адреслау объектларына адреслар бирә, адресларны юк итә, үзгәртә, урам-юл челтәрләре элементларына исемнәр бирә (федераль әһәмияткә ия булган автомобиль юлларыннан кала, региональ автомобиль юллары яки муниципальара әһәмияткә ия булган юллардан кала), жирлек территорияләре чикләрендә планлаштыру структурасы элементлары исемнәрен бирә, шул исемнәрне үзгәртә, юк итә, дәүләт адреслар реестрында мәгълуматны урнаштыра;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш чаралардан саклау өлкәсендә:

- Жирлек территориясендә кануннарның, дәүләт власте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының актларын саклауны, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судында дәүләт власте органнарының һәм дәүләт хезмәтендәге затларның, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең һәм оешмаларның жирле үзидарә хокукларын бозган актларына шикаять бирә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм итә;

- халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын чыгу куркынычсызлыгының беренчел чараларын үткәрүне тәмин итә;

- үзенең вәкаләтләре кысаларында һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш чараларның килеп чыгуы яки чыгарга мөмкин булуы турында вакытында кисәтү ясый һәм хәбәр итүне тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын чакырту буенча тавыш бирүне әзерләү һәм үткәрүдә оештыру һәм материал – техник тәмин итүне тормышка ашыра, жирлек чикләрен үзгәртү буенча, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне тормышка ашыра;

- собраниеләр, митинглар, урам йөрешләре, демонстрация һәм пикетлауларны үткәрү, спорт, тамаша һәм башка масса күләм ижтимагый чараларны оештыру белән бәйле булган законда каралган чараларны тормышка ашыра;

- жирлектә терроризмның асылын аңлату буенча һәм аның ижтимагый куркыныч булуы турында мәгълумат- пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шулай ук гражданның терроризм идеологиясен кабул итмәүне формалаштыру буенча, шул исәптән мәгълумат материалларын, басма продукцияне тарату юлы белән, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткәрүне оештыра;

- муниципаль милектә яки жирле үзидарә органнарының карамагында булган объектларны террорчылыкка каршы торуга таләпләрне үтәүне тәмин итә;

- жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телен һәм мәдәниятен үстерүгә ярдәм итү, милләтләр арасында килешүне ныгытуга юнәлтелгән чараларны булдыру һәм тормышка ашыру, милли азчылыкны тәшкит иткән халыкларның хокукларын тормышка ашыру, күчеп килгән халыкларның ижтимагый һәм культуралы жайлашуын, милләтара (этникара) низахларны булдырмый калуны тәмин итә;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм уздыра;

10) Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән Жирлек жирле үзидрә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән үтәү өлкәсендә:

- Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән Жирлек жирле үзидрә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән үти;

- дәүләт вәкаләтләрән үтәү өчен бирелгән материал һәм финанс чараларын тиешле куллануны тәмин итә һәм хисап алып бара;

- Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән туры китереп билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрән тормышка ашыру турында хисап тапшыра;

- Жирлек Советы карары белән туры китереп тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән үтәүне тормышка ашыру өчен Жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагында булган материал ресурсларны һәм финанс чараларын өстәмә куллануны тәмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- Жирлек Башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокук, мәгълумат, материал-техник һәм башка тәмин итүне тормышка ашыра;

- бу Уставның 5нче маддәсенә 1нче өлешенә 8-10, 17 һәм 20нче өлешләрендә каралган жирлек өчен әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү максатыннан, гражданның ирекле нигездә жирлек өчен социаль әһәмиятле булган эшләргә (шул исәптән дежур тору) тарту турында карарлар кабул итә һәм аларның үтәлешен оештыра;

- канун белән, әлегә Устав белән, Жирлек Советы карарлары белән Жирлек Советы һәм Жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә караган вәкаләтләрдән тыш Жирлек өчен әһәмиятле булган мәсьәләләр буенча башка вәкаләтләрне башкара.

2. Башкарма комитет жирлекнең аерым бер урын өчен әһәмияте булган мәсьәләләргә караган мәсьәләләрне чишү буенча түбәндәге вәкаләтләрне тормышка ашыра:

- Жирлек музейларын булдыра;

- Жирлектә нотариус булмаган очракта канун белән каралган нотариаль гамәлләрне башкара;

- опека һәм тәрбиячелек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнаша;

- Жирлек территориясендәге жирле милли-мәдәни автономияләренең хокукларын тормышка ашыру белән бәйле булган эшчәнлекне тормышка ашыруда булышлык итә;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара бәйләнешләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга булышлык итә;

- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль учреждениеләр һәм предприятиеләрне мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль янгын сагы хезмәтен булдыра;

- туризмны үстерүгә шартлар тудыра;

- кеше хокукларын яклаучы ижтимагый контрольне тормышка ашыручы ижтимагый күзэтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга булышлык итә;

- инвалидларның ижтимагый оешмаларына ярдәм күрсәтә, шулай ук “Россия Федерациясендә инвалидларны ижтимагый яклау турында” 24нче ноябрь, 1995нче ел, №181-ФЗ Федераль канунына яраклаштырып бөтенроссия ижтимагый инвалидлар оешмалары төзегән организацияләргә ярдәм итә;

- федераль кануннарда билгеләнгән шартлар һәм тәртип буенча оешмаларның хезмәт күрсәтүен бәйсез бәяләү тәртибен оештыру өчен шартлар тудыра;

- торак турында канун белән туры китереп гражданнарга муниципаль торак фонды торак йортларын социаль кулланудагы торак фонды торак йортларын найм килешүе буенча бирә;

- жирлек территориясендә яшәгән караусыз хайваннарны тотып алу һәм асрау буенча чараларны тормышка ашыра;

- “Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында” Федераль канунында каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны тормышка ашыра;

- инвалидларның, сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикле булган кешеләр өчен физик культура һәм спортны, жиңелләшкән спортны һәм жиңелләшкән физик культураны үстерүгә булышлык итә.

Үнчы бүлек. Жирле үзидарәнәң башка органнары. Жирле үзидарә органнарының үзара мөнәсәбәтләре

51нче маддә. Жирлекнең Ревизия комиссиясе.

1. Жирлекнең Ревизия комиссиясе жирле үзидарәнәң даими финанс контроле коллегиаль органы.

2. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыру, эшчәнлегә тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, “Россия Федерациясе субъектлары һәм муниципаль берәмлекләренәң контроль-хисап органнарын оештыруның һәм эшчәнлегенәң гомуми принциплары турында” 7нче февраль, 2011нче ел, №6-ФЗ федераль кануны, “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль кануны, Жирлек Советы раслаган жирлекнең Ревизия комиссиясе турында Кагыйдәнамәсе, башка муниципаль норматив хокук актлары белән билгеләнә.

Федераль кануннар билгеләгән очракларда һәм тәртиптә Жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыруны һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы кануннары белән тормышка ашырыла.

52нче маддә. Жирлекнең Сайлау комиссиясе.

1. Жирлекнең Сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын чакырту буенча тавыш бирүне эзерләү һәм үткәрүне оештыра, жирлек чикләрен үзгәртү буенча, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне тормышка ашыра.

2. Жирлекнең Сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына кермәгән муниципаль органы булып тора.

3. Жирлекнең Сайлау комиссиясе жирлек Советы тарафыннан федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануны һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексы билгеләгән тәртиптә формалаша.

4. Жирлекнең Сайлау комиссиясе вәкаләтләре вакыты биш ел.

5. Жирлекнең Сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш хокукы белән 6 эгъза исәбеннән формалаша.

6. Жирлекнең Сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанслауны тәмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджеты классификациясе белән яраклаштырып жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

7. Жирлекнең Сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлегенең тәртибе һәм гарантияләре федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануннары һәм әлеге Устав, жирлек Советы раслаган жирлекнең Сайлау комиссиясе турында Кагыйдәнамәсе белән жайга сала.

8. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк Сайлау комиссиясе карары буенча Жирлекнең Сайлау комиссиясе вәкаләтләре территорияль сайлау комиссиясенә тапшырыла ала.

53нче маддә. Жирлек Советының, Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитетының һәм жирлек жирле үзидарәсенәң башка органнарының үзара мөнәсәбәтләренең нигезе

1. Бу Кагыйдәнамәдә билгеләнгән вәкаләтләргә бүлү белән туры китереп, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы һәм Жирлек Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль рәвештә башкара.

2. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты кануннарда, бу Устав белән билгеләнгән формада Жирлекнең икътисади һәм ижтимагый үсеше процессы белән нәтижәле идарә итү максатыннан һәм аның халкы ихтыяжларыннан чыгып үзара бәйләнештә булырга тиеш.

3. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты бер-берсенә кабул ителгән хокук актларын кул куелганнан соң жиде көн эчендә жибәрәләр.

4. Жирлек Советы Башлыгы Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе буларак, Жирлек Советына Жирлек Советы хокук актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү яки өстәмәләр кертү турында тәкъдимнәр белән мөрәжәгать итергә хокуклы, шулай ук суд тәртибендә аларга шикаять белдерергә хокуклы.

5. Жирлек жирле үзидарәсенәң башка органнарының үзара мөнәсәбәтләре тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

54нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне чишү

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен тормышка ашыру буенча бәхәсләр килешү яки суд тәртибендә чишелә.

VИнче бүлек. Жирле үзидарә органнарының һәм муниципаль органнары эшчәнлегенәң граждандык-хокук һәм финанс нигезләре

55нче маддә. Юридик шәхес хокукына ия булган Жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Федераль кануннарға һәм әлегә Уставка туры китереп, юридик шәхес хокукы Жирлек Советына һәм Жирлек Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлек Советы карары буенча Жирлек Башкарма комитеты структурасы белән туры китереп, юридик шәхес хокукы жирлек Башкарма комитетының башка органнарына бирелә ала.

56нчы маддә. Юридик шәхес буларак Жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Жирлек Башлығы Жирлек исеменнән мөлкәт һәм башка хокук һәм бурычларны ала һәм тормышка ашыра ала, судта ышанычнамәдән башка чыгыш ясый ала.

2. Юридик шәхес хокукы бирелгән Жирлекнең жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен тормышка ашыру өчен барлыкка килгән муниципаль казна учреждениеләре булып торалар, һәм федераль кануннар билгеләгән тәртиптә юридик шәхес буларак дәүләт теркәүен узарга тиеш.

57нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тотуга чыгымнарны финанслау бары тик Жирлек бюджетының үзенәң керемә хисабына гына тормышка ашырыла.

VИИнче бүлек. Жирлек башлығынына һәм Жирлекнең муниципаль вазифаларын башкаручы башка шәхесләренә бирелә торган ижтимагый һәм башка гарантиеләр

58нче маддә. Жирлек башлыгынына һәм Жирлекнең муниципаль вазифаларын башкаручы башка шәхесләренә бирелә торган ижтимагый һәм башка гарантиеләр

Жирлек башлыгынына һәм Жирлекнең муниципаль вазифаларын башкаручы башка шәхесләренә бирелә торган ижтимагый һәм башка гарантиеләр “Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайлап куелган дәүләт хезмәтендәге шәхеснең муниципаль берәмлекнең сайлап куелган органы депутатының вәкаләтләрен тормышка ашыруда гарантияләре турында” 12нче февраль, 2009нчы ел, №15-ЗРТ Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп билгеләнә.

59нчы маддә. Жирлек Советы депутатының, башка дәүләт хезмәтендәге шәхесләренә эшчәнлегенә ижтимагый һәм башка гарантиеләре

1. Азат ителмичә эшләүче Жирлек Советы депутатына Жирлек Советының һәм аның органнарының утырышларында катнашкан өчен, Жирлек Советының аерым йөкләмәләрен үтәгән вакытта гамәлдәге канун белән каралган акчалата түләү һәм башка түләүләр каралган.

2. Үзенә вәкаләтләрен азат ителеп башкаручы Жирлек Башлыгы урынбасарына, Жирлек Башлыгы вазифаларын башкарганда, бу Кагыйдәнамәдә каралганча, Жирлек Башлыгының айлык акчалата түләү күләменә 90% күләмдә акча түләү каралган.

3. Кануннарга, Жирлек Советы карарлары белән туры китереп Жирлекнең Ревизия комиссиясе әгъзаларына һәм Сайлау комиссиясе әгъзаларына бу органнарның эшендә катнашкан вакытта акчалата түләү каралган.

60нчы маддә. Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатларының иминлеге гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатлары, шул исәптән Жирлек Башлыгы хокукларын, аларны жинаять һәм административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алганда, төнтү оештырганда, сорау алганда, аларга карата жинаять-процессуаль һәм административ – процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук депутатка карата, аның эш бүлмәсен, багажын, шәхси һәм эш транспорт чараларын, язышу, кулланган элемент чараларын, аңа кагылышлы документларны тикшерү буенча оператив- эзләнү чаралары үткәргәндә, гарантияләре федераль кануннар белән билгеләнә.

2. Кануннарга яраклаштырып, Жирлек Советы депутаты тавыш биргәндә әйтелгән фикер, позиция өчен, аның статусына туры килгән башка гамәлләре, шул исәптән аның вәкаләтләре беткәнчә, жинаять һәм административ җаваплылыкка тартыла алмый. Бу кагыйдәнамә Жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетү, яла ягу һәм башка

федераль кануннар белән җаваплылыкка тарту каралган тәртип бозулар булган очрақларга карамый.

IXнчы бүлек. Җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләрнең җаваплылыгы

61нче маддә. Җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләрнең җаваплылыгы

Җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләр федераль кануннарда туры китереп, Җирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы булалар.

62нче маддә. Җирлек Советы депутатларының Җирлек халкы алдында җаваплылыгы

1. Җирлек Советы депутатларының, шул исәптән Җирлек Башлыгының Җирлек халкы алдында җаваплылыгы әлеге депутатның аны сайлаган җирлек халкы ышанычын югалту нәтижәсендә башлана.

2. Җирлек халкының ышанычын югалткан Җирлек Советы депутаты, шул исәптән Җирлек Башлыгы, бу Устав белән каралган нигез буенча һәм тәртиптә чакыртып алына ала.

63нче маддә. Җирлекнең сайлап куелган органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләрнең дәүләт алдындагы җаваплылыклары

1. Федераль кануннарда туры китереп, Җирлек Советының, Җирлек Башлыгының дәүләт алдындагы җаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституция кануннарын, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы кануннарын һәм бу Уставны бозган очрақта чыгарылган суд карары нигезендә башлана, шулай ук Җирлекнең җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән тиешенчә тормышка ашырмаган очрақта башлана.

2. Җирлек Советын тарату нигезе һәм тәртибе, җирлек Башлыгын вазифасыннан азат итү һәм отставкага жиберү “Россия Федерациясендә җирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль кануны белән билгеләнә.

64нче маддә. Җирлекнең сайлап куелган органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләрнең физик һәм юридик затлар алдындагы җаваплылыгы

Җирлекнең сайлап куелган органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләрнең физик һәм юридик затлар алдындагы җаваплылыгы федераль кануннар белән билгеләнгән тәртиптә башлана.

Хнчы бүлек. Жирлекнең муниципаль хокук актлары

65нче маддә. Жирлекнең муниципаль хокук актлар системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокук актлар системасына керәләр:

1) жирлек Уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокук актлары;

2) Жирлек Советының норматив һәм башка хокук актлары;

3) Жирлек Башлыгының, Башкарма комитетның һәм жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затлары һәм башка органнарның бу Устав белән каралган норматив һәм башка хокук актлары.

2. Жирлек Уставы һәм жирле Референдумда кабул ителгән карар килеш ясалган хокук актлары муниципаль хокук актлар системасында югары юридик көчкә ия булган актлар булып тора, туры көчкә ия һәм бөтен Жирлек территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокук актлары бу Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокук актларына каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирле үзидарәнең дәүләт хезмәтендәге затлары һәм органнары кабул иткән муниципаль хокук актлары бөтен Жирлек территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокук актлары, бу органнар яки вазифалар юкка чыгарылганда, муниципаль хокук актларын кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары тарафыннан юкка чыгарыла яки аларның гамәлдә булу вакыты туктатылып тора, яки бу органнарның һәм дәүләт хезмәтендәге затларның вәкаләтләре исемлеге жирле үзидарә органнары яки дәүләт хезмәтендәге затлары тарафыннан үзгәрсә, шулай ук суд тарафыннан юкка чыгарыла, ә федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре жирле үзидарә органнары тарафыннан тормышка ашырылуын жайга салган өлешендә, Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органнары белән, яки Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органнары белән тормышка ашырылганда юкка чыгарыла.

5. Норматив характерда булмаган муниципаль хокук акты аны кабул иткән жирле үзидарә органы яки жирле үзидарәнең дәүләт хезмәтендәге шәхесе тарафыннан эшмәкәрләрнең хокукларын саклау буенча вәкаләтлекләр турында канунга туры китереп бирелгән Россия Федерациясенең эшмәкәрләрнең хокукларын саклау буенча вәкаләтлекләр буенча канунына туры китереп, Россия Федерациясе Президенты каршындагы Вәкаләтле вәкилнең тиешле боерыгы алынган очракта, һичшиксез туктатыла. Алынган боерыкны үтәү турында муниципаль жирлек Башкарма комитеты яки жирлек жирле үзидарсенең дәүләт хезмәтендәге кешесе Россия Федерациясе Президенты каршындагы Вәкаләтле вәкиленә өч көн эчендә, ә Жирлек Советы – алар карар кабул иткән көннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итергә тиеш.

6. Эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыруны нигезсез кыенлаштырган кагыйдәнамәләрне ачыклау максатыннан эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокук актлары Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп муниципаль норматив хокук актлары билгеләгән тәртиптә жирле үзидарә органнары үткәргән экспертизаны узарга тиеш.

7. Муниципаль хокук актларын үтәмәгән өчен халык, оешма житәкчеләре, жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары дәүләт хезмәтендәге затлар, федераль кануннарга һәм административ хокук бозулар турындагы Татарстан Республикасы Кодексына яраклаштырып, жаваплы була.

66нчы маддә. Гражданның туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлары

1. Аерым бер урын өчен әһәмияте булган мәсьәләләренә жирлек халкы тарафыннан чишү гражданның турыдан-туры жирле референдумда белдерелгән туры ихтыяр белдерү юлы белән тормышка ашырыла.

2. Жирлек халкы тарафыннан туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен өстәмә муниципаль хокук акты кабул итү (чыгару) кирәк икән, әлеге акты кабул итү (чыгару), аларның компетенцияләренә кәргән Жирлекнең жирле үзидарә органы яки жирле үзидарәнең дәүләт хезмәтендәге шәхесе, референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргәннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокук актын әзерләү һәм (яки) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш.

3. Гражданның тарафыннан туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен кирәкле булган муниципаль хокук актын бастырып чыгару сроклары бозылу, Жирлек Башлыгын чакыртып алу, Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга жирлек булып тора.

67нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләр тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокук актларының төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге шәхесләр аларга йөкләтелгән вәкаләтләренә башкарганда түбәндәге муниципаль хокук актлары чыгаралар:

- 1) Жирлек Советы- Жирлек Советы карарлары;
- 2) Жирлек Башлыгы- Жирлек Башлыгы карарлары һәм әмерләре;
- 3) Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе –Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе карарлары һәм әмерләре.

2. Жирлекнең жирле үзидарә дәүләт хезмәтендәге башка шәхесләр үзләренең вәкаләтләре кысаларында, аларның статусын билгеләүче бу Устав

белән, башка муниципаль хокук актлары белән билгеләнгәнчә, әмерләр һәм боерыклар чыгаралар.

68нче маддә. Муниципаль хокук актларын әзерләү

1. Муниципаль хокук актлары проектлары Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, Югары Ослан районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркеме, шулай ук аны алып бару мәсьәләләре буенча жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелә ала.

2. Муниципаль хокук актлары проектларын кертү тәртибе, аңа беркетелә торган документларның исемлеге һәм формасы жирлекнең Совет Регламентына туры китереп һәм жирлек Башлыгы белән билгеләнә.

3. Эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокук актлары Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп муниципаль хокук актлары белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан жайга салу йогынтысын бәяләү үтәргә тиеш.

Муниципаль норматив хокук актларын жайга салу йогынтысын бәяләү "Татарстан Республикасында жирле үзидарәләр турында" 28.07.2004 ел, № 45-ТРЗ Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп муниципаль хокук актлары белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының сайлап куелган шәхесләре) тарафыннан үткәрелә.

4. Эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокук актларына экспертиза эшмәкәрлек һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыруны нигезсез кыенлаштырган кагыйдәнамәләренә ачыклау максатыннан үткәрелә.

5. Муниципаль норматив хокук актларына экспертиза "Татарстан Республикасында жирле үзидарәләр турында" 28.07.2004 ел, № 45-ТРЗ Татарстан Республикасы кануны белән туры китереп жирле үзидарәнең тиешле органнары раслаган планнар белән муниципаль хокук актлары белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының сайлап куелган шәхесләре) тарафыннан үткәрелә.

69нчы маддә. Жирлек Советының хокук актлары

1. Жирлек Советы, аның компетенциясенә караган мәсьәләләр буенча, Жирлек территориясендә үтәргә тиешле кагыйдәләренә билгели торган карарлар кабул итә, Жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турында карар кабул итә, шулай ук Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар һәм Федераль кануннар, Татарстан Республикасы кануннары, Жирлек Уставы белән аның компетенциясенә караган башка сораулар буенча карарлар кабул итә.

2. Федераль кануннар белән башка нәрсә каралмаган булса, Жирлек Советы карарлары билгеләнгән Жирлек Советы депутатлары санының күпчелек тавышы белән кабул ителә.

3. Жирле салым һәм жыюларны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, Жирлек бюджеты акчаларын тотуны тормышка ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары Жирлек Советы тикшерүенә Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе инициативасы буенча яки аның бәяләмәсе булганда кертелә ала. Күрсәтелгән бәяләмә Жирлек Советына Жирлек Башкарма комитетына проект карары тапшырылгач утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарлары Жирлек Башлыгы тарафыннан аларны кабул иткәннән соң өч көн эчендә имзалана һәм бу Уставта билгеләнгән тәртиптә бастырылып чыгарыла (халыкка житкерелә).

70нче маддә. Жирлек Башлыгының хокук актлары

1. Жирлек Башлыгы канунда, бу Уставта, Жирлек Советы карарларында билгеләгәнчә үзенә вәкаләтләре кысаларында, Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм боерыклар, Жирлек жирле үзидарә органнарына федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән тапшырылган дәүләт вәкаләтлекләрен тормышка ашыру белән бәйлә булган карарлар кабул итә, шулай ук Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча боерыклар чыгара.

2. Жирлек Башлыгы бу Устав белән аның компетенциясенә караган үзенә вәкаләтләре кысаларында, башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм боерыкларны “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль кануны, башка федераль кануннар белән туры китереп чыгара.

71нче маддә. Муниципаль хокук актларының бастырып чыгару, халыкка житкерү һәм гамәлгә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, карар белән башка нәрсә билгеләнмәгән булса, Жирлек Башлыгы аларга кул куйгач, 10 көн узганнан соң үз көченә керә.

Жирлек Советының салым һәм жыюлар турындагы хокук актлары Россия Федерациясе Салым кодексына туры китереп үз көченә керә.

Жирлек Советының Жирлек Уставын кабул итү һәм бу Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары федераль кануннарда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесенә хокук актлары, бу актлар белән башка нәрсә каралмаса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлекләр аларның оештыручысы булган организацияләрнең хокук статусын билгеләүче, кеше һәм гражданин хокукларына, ирегенә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль хокук актлары, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр аларны рәсми рәвештә бастырып чыгарганнан соң (халыкка житкерелгәннән соң) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокук актының реквизитлары булырга тиеш: исеме, кул кую көне (Жирлек Советы кабул иткән хокук актларына–Жирлек Советы кабул иткән көн), регистрация номеры, хокук актына кул куйган дәүләт хезмәтендәге затның исеме.

5. Жирлек Советының, федераль кануннар белән аларны тарату чиклэнгән муниципаль хокук актларыннан кала, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе тарафыннан кабул ителгән Жирлек бюджеты турындагы карары, аның үтәлеше турында отчёты, жирле салым һәм жыемнарны билгеләү турында, Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокук актлары кул куелганнан соң жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Рәсми рәвештә, жирле референдумны билгеләү турында, Жирлек чикләрен үзгәтү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре турында, Жирлек Башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау турында, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе һәм аның урынбасарларын сайлау турында һәм канунга туры китереп башка норматив булмаган хокук актлары басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Норматив булмаган хокук актлары, кануннарга һәм бу Уставка туры китереп рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерелү) мөһим булмаганлыктан, аны чыгарган Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге затлар чыгарган карар буенча бастырылып (халыкка житкерелә) чыгарыла ала.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкерелгәндә) муниципаль хокук актларының реквизитлары, “Идел яңалыклары” гәжитенең чыккан көне, хокук акты текстын Татарстан Республикасы хокук мәгълумат рәсми порталында бастырып чыгарган көне, жирлекнең мәгълумат стендларында урнаштырылган көне күрсәтелә.

9. Муниципаль норматив һәм норматив булмаган хокук актларын рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) хокук акты текстын “Идел яңалыклары” район гәжитендә, яки хокук акты текстын Татарстан Республикасы хокук мәгълумат рәсми порталында бастырып чыгару аша тормышка ашырыла.

Өстәмә рәвештә норматив хокук актлары Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләр Порталында урнаштырыла ала.

10. Муниципаль норматив һәм башка хокук актларын халыкка житкерү гомуми мәгълуматны Жирлекнең мәгълумат стендларында урнаштыру юлы белән житкерүдән гыйбәрәт. Күрсәтелгән мәгълумат стендларының саны, аларны урнаштыру урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм

Жирлек халкының норматив һәм башка хокук актлары белән тоткарлыксыз танышуына мөмкинлек тәэмин итергә тиеш. Муниципаль норматив һәм башка хокук актлары күрсәтелгән мәгълумат стендларында аларны урнаштырган көннән алып 30 көн эчендә торырга тиеш.

11. Муниципаль хокук актлары, шул исәптән жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән хокук акты карарлары итеп рәсмиләштерелгән жирле үзидарә органнарының хокук актлары Татарстан Республикасы кануны билгеләгән тәртиптә оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы юстиция Министрлыгы тарафыннан тормышка ашырылган Татарстан Республикасы норматив хокук актларының регистрына кертелергә тиеш.

ХІнче бүлек. Жирлекнең икътисади нигезе

72нче маддә. Жирлекнең икътисади нигезе

Жирлекнең икътисади нигезен Жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәт, Жирлек бюджеты акчасы, шулай ук Жирлекнең мөлкәт хокуклары тәшкил итә.

73нче маддә. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлекнең милкендә була ала:

1) жирлек өчен әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән билгеләнгән очрактарда жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләр башкару өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук "Татарстан Республикасында жирле үзидарәләр турында" 28.07.2004 ел, № 45-ТРЗ Татарстан Республикасы канунының маддәсенә 4нче өлеш белән каралган тәртиптә аларга тапшырылган жирле үзидарә органнарының аерым дәүләт вәкаләтләр башкару өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) Жирлек Советы Карары белән туры китереп Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазифаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятие һәм учреждение эшчеләренең эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль кануннар белән кирәкле мәсьәләләрне чишү өчен аларны чишү хокукы бирелгән мөлкәт, һәм алар әһәмиятле булган мәсьәләләргә карамаган очракта;

5) федераль кануннарга туры китереп башка мөлкәт.

74нче маддә. Жирлекнең муниципаль мөлкәтенә ия булу, аны куллану һәм аның белән эш итү

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль кануннарга һәм аларга туры китереп кабул ителгән жирлекнең жирле үзидарә органнары норматив – хокук актларына туры китереп, Жирлек исеменнән мөстәкыйль рәвештә муниципаль мөлкәткә ия булалар, аны кулланалар һәм аның белән эш итәләр.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне вакытлыча яки даими кулланырга физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт власте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт власте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына бирергә хокуклы, тартып алырга, федераль кануннарга туры китереп башка килешүләр ясарга хокуклы.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте башкарма властеның федераль органы вәкаләтлеге билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәтнең реестрларын алып бара.

75нче маддә. Муниципаль предприятие, учреждение һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятие һәм учреждениеләр төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә ала, шул исәптән әһәмиятле булган мәсьәләләргә чишү буенча вәкаләтләргә башкару өчен кирәк булган муниципаль хужалык жәмгыятьләре төзүдә катнаша ала.

2. Оештырычы функцияләрен һәм вәкаләтләрен тормышка ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятие һәм учреждениеләрнең эшчәнлегә максатын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, әлегә предприятие һәм учреждениеләрнең житәкчеләрен вазифага билгели һәм вазифадан азат итә, бу Устав һәм муниципаль хокук актлары белән каралган тәртиптә аларның эшчәнлекләре турында отчетларны тыңлый.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләрнең бурычлары буенча субсидиар җавап бирәләр һәм федераль кануннар билгеләгән очракта һәм тәртиптә аларның үтәлүен тәмин итәләр.

76нчы маддә. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль кануннарга туры китереп Жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәтне куллану һәм хосусыйлаштырудан кәргән керем Жирлек бюджетына керә.

77нче маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган муниципаль предприятие, учреждение һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган муниципаль предприятие, учреждение һәм оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннар белән башка нәрсә билгеләнмәгән булса, килешү нигезендә төзелә.

XIнче бүлек. Жирлекнең финанс нигезе

78нче маддә. Жирлекнең бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.
2. Жирлек бюджеты Жирлек Советы тарафыннан муниципаль хокук акты формасында эшләнә һәм раслана.
3. Жирлек бюджетында жирле үзидарә органнарының Жирлек өчен әһәмиятле булган мәсьәләләренә чишү буенча вәкаләтләрән тормышка ашыруга юнәлтелгән чыгымнары аерым күздә тотыла, һәм Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тормышка ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләре, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр хисабына тормышка ашырылган Жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым күрсәтелә.
4. Жирлек жирле үзидарә органнары федераль кануннар һәм аларга туры китереп кабул ителгән Россия Федерациясенә башка норматив-хокук актлары билгеләгән тәртиптә дәүләт властының федераль органнарына һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт органнарына Жирлек бюджеты үтәлеше турында отчет тапшыралар.

79нчы маддә. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен контрольдә тоту Жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль кануннар һәм алар тарафыннан кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы кануннарына туры китереп тормышка ашырыла.
2. Жирлек бюджеты проекты, Жирлек бюджетын раслау турында Жирлек Советы карары, аның үтәлеше турында еллык отчет, Жирлек бюджетының үтәлеше барышы турында квартал отчеты һәм жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәрләренә, муниципаль учреждение эшчеләренә саны турында, аларны тотуга киткән фактик чыгымнарын күрсәткән мәгълумат рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Жирлек Советының жирле салымнар турында муниципаль хокук актларына үзгәрешләр кертү турында норматив- хокук актлары, Жирлек Советының Россия Федерациясе бюджет системасының бюджет чыгымнарын үзгәртүгә китерүче бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы алдагы финанс елында һәм планлы вакыт эчендә көченә керүче муниципаль хокук актлары, алдагы финанс елында һәм планлы вакыт эчендә көченә керүче муниципаль хокук актларын Жирлек Советына керткән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга төзелә һәм раслана (алдагы финанс елында һәм планлы чорга).

5. Алдагы финанс елында һәм планлы чорга Жирлек бюджеты проекты Жирлекнең ижтимагый-икътисадый үсешен алдан әйтүгә таянып Жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс тормышка ашыру нигезендә төзелә.

6. Алдагы финанс елында һәм планлы чорга Жирлек бюджеты проекты Жирлек Башкарма комитеты билгеләгән Россия Федерациясе Бюджет кодексы, аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Уставка туры китерелгән тәртиптә һәм вакытта төзелә.

7. Алдагы финанс елында һәм планлы чорга Жирлек бюджеты проектының төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен билгели торган (бюджет сәясәтенә таләпләр) Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниеһенә юлламалары кагыйдәнамәләрендә;

- ижтимагый-икътисадый үсешен алдан әйтүдә;

- бюджет сәясәтенең һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләрендә;

- муниципаль программаларда.

8. Алдагы финанс елында һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карарда Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль кануннар һәм алар тарафыннан кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Жирлек Советы муниципаль хокук актлары (бюджет турында карардан кала) билгеләгән тәртиптә, бюджетның керемнәренең төп күләме, чыгымнарының төп күләме, бюджет дефициты, шулай ук башка күрсәткечләр бюджетның төп тасвирламасы булырга тиеш.

9. Жирлек бюджеты турында карар белән расланалар:

- Жирлек бюджеты керемнәренең төп идарәчеләре исемлегә;

- Жирлек бюджеты дефицитын финанслау чыганакларының төп идарәчеләре исемлегә;

- алдагы финанс елында һәм планлы чорга бюджет чыгымнарын классификацияләүнең чыгымнары төрләрен бүлекләр һәм бүлекчәләр, максатчан маддәләр, төркемнәр (төркемнәр һәм төркемчәләр) арасында, муниципаль программалар һәм программадан тыш эшчәнлек юнәлешләре буенча ассигновать ителгән бюджет акчасын бүлү, шулай ук Россия Федерацияһенең Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы кануны, Жирлек Советы Карарына туры китереп билгеләнгән очрақларда бюджет

чыгымнарын классификацияләүнең чыгымнары төрләрән бүлекләр һәм бүлекчәләр арасында бүлү ;

- алдагы финанс елында һәм планлы чорга бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- алдагы финанс елында һәм планлы чорга чыгымнарының ведомство структурасында бюджет чыгымнарын классификацияләүнең чыгымнары төрләрән бүлекләр һәм бүлекчәләр, максатчан маддәләр, төркемнәр арасында ассигновать ителгән бюджет акчасын бүлү;

- ачык норматив йөкләмәләрне үтәүгә юнәлтелгән ассигновать ителгән бюджет акчасының гомуми күләме;

- алдагы финанс елында һәм планлы чорда Россия Федерациясенә бюджет системасының башка бюджетлардан алынган һәм (яки) башка бюджетларга бирелгән бюджетара трансфертлар күләме;

- Жирлек бюджетының шартлы раслана торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме планлы чорның беренче елына Жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценттан ким булмаган күләмдә (Россия Федерациясенә бюджет системасының башка бюджетлардан алынган бюджетара трансфертлар хисабыннан каралган, тиешле максатларга каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмаганда), планлы чорның икенче елына Жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 5 проценттан ким булмаган күләмдә (Россия Федерациясенә бюджет системасының башка бюджетлардан алынган бюджетара трансфертлар хисабыннан каралган, тиешле максатларга каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмаганда);

- алдагы финанс елына һәм планлы чорына бюджет дефицитын финанслау чыганаclarы;

- алдагы финанс елыннан соң килгән һәм планлы чор елыннан соң елның 1нче гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиген күрсәтеп;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексы, алар тарафыннан кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Жирлек Советы муниципаль хокук актларына туры китереп билгеләнгән Жирлек бюджетының башка күрсәткечләре.

10. Алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карар проекты планлы чорның расланган бюджетының планлы параметрларын үзгәртү юлы белән һәм планлы чорга бюджет проектының икенче елы параметрларын аларга өстәү юлы белән раслана.

Алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карар проекты планлы чорның расланган бюджет күрсәткечләренә ачыклык кертә һәм планлы чорга төзелүче бюджетның икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Жирлекнең расланган бюджетының планлы чорының параметрларына ачыклык кертү түбәндәгеләрне күздә тотат:

- алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карар проектына карап чыгу кирәк булган күрсәткечләргә ачыклык кертүне раслау;

- Жирлек бюджеты чыгымнары ведомство структурасының расланган күрсәткечләрән арттыру яки киметү турында раслау, яки Жирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан маддэләре һәм (яки) төркөмнәре буенча аңа бюджеттан бүлеп бирелгән акча кертүне раслау.

11. Алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карар проекты белән беррәттән Жирлек Советына тәкъдим ителә:

- алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджет сәясәтенең һәм Жирлек салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- шушы финанс елының узган вакыты буенча Жирлекнең ижтимагый – икътисадый үсешенең якинча нәтижэләре һәм Жирлекнең ижтимагый – икътисадый үсешенең шушы финанс елына көтелгән нәтижэләре;

- Жирлекнең ижтимагый – икътисадый үсеше турында алдан әйтү;

- алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлекнең консолидир бюджетының төп тасвирламалары турында (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет житешмәү) алдан әйтү;

- Жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методика проектлары) һәм исәп – хисаплары;

- алдагы финанс елы ахырына һәм планлы чорның һәм елының ахырына муниципаль бурычның өске чиге;

- шушы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Жирлек Советы, Жирлекнең Ревизия комиссиясе тәкъдим иткән Жирлекнең Башкарма комитеты белән күрсәтелгән бюджет сметаларына карата килешмәүчәнлекләр килеп чыккан очракта күрсәтелгән органнарның бюджет сметасы проектлары;

- алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты керемнәрән классификацияләү һәм Жирлек бюджетын финанслау чыганаclarын маддэләр буенча санау;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексы, алар тарафыннан кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм элекке Уставка туры китереп билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Муниципаль программалар һәм программадан тыш эшчәнлек юнәлешләре буенча ассигновать ителгән бюджет акчасын бүлү бюджеты турында карар расланган очракта бюджет турында карар проектына муниципаль программаларның паспортлары тәкъдим ителә.

Бюджет турында карарда ассигновать ителгән бюджет акчасын бүлү буенча кушымта булмаган очракта, бюджет акчасын бүлү буенча кушымта бюджет турында карар проектының аңлатма язуының тәкъдимнәр өлешенә кертелә.

12. Алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты проекты төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексына, федераль кануннар, аларга туры китереп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы кануннары белән туры китереп Жирлек Башкарма комитеты тарафыннан тормышка ашырыла.

13. Жирлек Башкарма комитеты алдагы финанс елына һәм планлы чорга Жирлек бюджеты турында карар проектын шушы елның 15нче ноябренән дә соңга калмыйча Жирлек Советы карап чыгуына кертә.

14. Алдагы финанс елына һәм планлы чорга, Жирлек Советы муниципаль хокук акты белән билгеләнгән, Жирлек бюджеты турында карар проектын карап чыгу һәм аны раслау тәртибе, әлеге проектны карап чыгу һәм аны раслауны, алдагы финанс елының 1нче гыйнварына кадәр һәм планлы чоры башланганчы тәмин итергә тиеш, Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184нче маддәсе белән туры китереп күрсәтелгән карар белән күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслау күздә тотыла.

15. Жирлек бюджеты турында карар, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яки) Жирлек бюджеты турында карар белән башка нәрсәләр каралмаган булса, 1нче гыйнвардан көчкә керә һәм финанс елының 31нче декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турында карар билгеләнгән вакытта рәсми рәвештә бастырылып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Жирлек бюджетының балансылыгын һәм федераль кануннар һәм Татарстан Республикасының кануннары билгеләгән бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу буенча, бюджет процессын тормышка ашыру буенча, дефицит күләме, муниципаль бурычның күләме һәм структурасы, Жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәмин итә.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе бюджет кануны белән, салымнар һәм җыемнар турында кануннар белән һәм башка мәҗбүри түләүләр турында кануннарга туры китереп формалаша.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда тормышка ашырыла.

19. Жирлек бюджеты чыгымнарын тормышка ашыру, федераль кануннар һәм Татарстан Республикасының кануннары билгеләгән очрактан кала, дәүләт властының федераль органнары вәкаләтләрен, Татарстан Республикасы дәүләт власты органнарын финанслауга рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексына туры китереп тормышка ашырыла.

80нче маддә. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, хезмәт, ярдәм сатып алу “Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен товарлар, хезмәт, ярдәм сатып алу өлкәсендә контракт системасы турындагы” 5нче май, 2013нче ел, №44-ФЗ Россия Федерациясе канунына туры китереп башкарыла.

2. Муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен товарлар, хезмәт, ярдәм сатып алу Жирлек бюджеты чаралары хисабына башкарыла.

81нче маддә. Жирлек гражданнарының үзара салым чаралары

1. Гражданнарның үзара салым чаралары аерым бер урын өчен әһәмияте булган мәсьәләләрне чишүне тормышка ашыру өчен гражданнарның бер тапкыр түләүе. Гражданнарның үзара салым тәртибендә түләүләрнең күләме, алар өчен түләү күләме киметелгән, Жирлек (жирлек составына кергән торак пункты) гражданнарның гомуми санының 30 процентыннан артып китмәгән аерым гражданнар категориясеннән кала, Жирлекнең һәр гражданы өчен тигез күләмдә билгеләнә,

2. Әлеге маддәнең 1нче пункттында күрсәтелгән гражданнарның бер тапкыр түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда, ә “Россия Федерациясендә жирле үзидарәләрне оештыруның гомуми принциплары турында” 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунының 25.1нче маддәсенен 1нче өлешенен 4.1 пунты караган очракта, гражданнар жыенында хәл ителә.

82нче маддә. Жирлекнең муниципаль бурыч алуы

1. Жирлек муниципаль бурыч алуны тормышка ашырырга хокуклы, шул исәптән Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Жирлек Уставы белән туры китереп муниципаль берәмлекләр исемненнән эчке базарда урнаштырылган Россия Федерациясе валютасында кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексына туры китереп Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан жирле бюджетка керүче муниципаль бурыч йөкләмәләре китереп чыгаручы кредитлар юлы белән тормышка ашырырга хокуклы.

2. Жирлек исемненнән муниципаль бурыч алуны тормышка ашыруга хокук Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән туры китереп Жирлекнең Башкарма комитетына бирелә.

83нче маддә. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше

1. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше Россия Федерациясе Бюджет кодексына туры китереп тормышка ашырыла.

2. Жирлек бюджеты кассаның гомуми булуы нигезендә һәм чыгымнарның исәптә булу нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, Жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счётын ачу һәм алып бару Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясе кануннары белән билгеләнгән тәртиптә алып барыла.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

84нче маддә. Бюджет отчёты. Жирлек бюджеты үтәлешенен еллык отчёты

1. Жирлекнең бюджет отчёты еллык булып тора.

2. Жирлекнең бюджет отчёты бюджет чараларының тиешле төп администраторларының жыелма бюджет отчёты нигезендә Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан төзелә .

3. Жирлек бюджетының үтәлүе турында еллык отчёты Жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек Советына тәкъдим иткәнче, Жирлек бюджетының үтүлүе турында еллык отчёты төп администраторларының тышкы бюджет отчётын һәм Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык отчётына йомгак ясауны үз эченә алган эчке тикшерү узарга тиеш.

Жирлек бюджетының үтүлүе турында еллык отчётын эчке тикшерү элге Устав белән билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп Жирлек Советы раслаган муниципаль хокук акты билгеләгән тәртиптә Жирлекнең Ревизия комиссиясе яки Жирлек Советы тарафыннан тормышка ашырыла.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты аңа нәтижә эзерләү өчен Жирлек бюджетының үтүлүе турында отчётны шушы елның 1нче апреленнән дә соңга калмыйча тапшыра. Жирлек бюджетының үтәлүе турында еллык отчётка нәтижә эзерләү төп администраторларының бюджет акчаларын еллык бюджетын тышкы тикшерүе мәгълуматлары нигезендә 1 айдан артмаган вакыт эчендә үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык отчётына йомгак Жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан, бер үк вакытта Жирлекнең Башкарма комитетына юнәлтеләп, тәкъдим ителә.

7. Жирлекнең Башкарма комитеты ел саен шушы елның 1нче маеннан да соңга калмыйча Жирлек Советының карар проекты кушымтасы белән отчётлы финанс елы өчен Жирлек бюджетының үтүлүе турында, Жирлек бюджетының үтәлүе турында башка бюджет отчёты һәм Россия Федерациясе Бюджет кануннары белән каралган башка документларны Жирлек Советына тапшыра.

8. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык отчётын карап чыгу нәтижеләре буенча Жирлек Советы Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык отчётын раслау турында яки кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык отчётын Жирлек Советы кире каккан очракта, мәгълуматларның тулы булмаган яки дәрәс булмаган фактларын бетерү өчен һәм 1 айдан да соңга калмыйча кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджетының үтәлеше турында карар белән Жирлек бюджетының гомуми керемнәре, чыгымнары һәм дефицит күләмен күрсәтеп, отчёт финанс елы өчен Жирлек бюджетының үтәлеше турында отчёты раслана.

Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык отчётын раслау турында Жирлек Советының карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткеләр раслана:

- бюджет керемнәренәң классификация кодлары буенча Жирлекнең бюджет керемнәре ;
- бюджет керемнәренәң керем төрләренәң кодлары буенча Жирлекнең бюджет керемнәре, керемнәренәң кече төрләре, бюджет керемнәренә караган дәүләт идарәсе операция секторларының классификациясе;
- Жирлекнең бюджет керемнәре идарә тармагы структуралары буенча Жирлекнең бюджет керемнәре;
- бюджет керемнәренәң классификациясенәң бүлекләре һәм кече бүлекчәләре буенча Жирлекнең бюджет керемнәре;
- бюджетларның дефицитын финанслау чыганақларын классификация кодлары буенча Жирлекнең бюджет дефицитын финанслау чыганақлары;
- төркемнәр, кече төркемнәр, маддәләр, бюджет дефицитын финанслау чыганақлары төрләренәң кодлары буенча Жирлекнең бюджет дефицитын финанслау чыганақлары.

85нче маддә. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе бюджет канунын һәм башка бюджет хокук бозуларны жайга салучы норматив хокук актларын үтәүне тәмин итү максатыннан тормышка ашырыла.
Муниципаль финанс контроле эчке һәм тышкы, алдагы һәм аннан соңгы була ала.
2. Бюджет хокук бозулар өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле Жирлекнең Ревизия комиссиясе контроль эшчәнлегә булып тора .
3. Бюджет хокук бозулар өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле Жирлекнең Башкарма комитеты органы (дәүләт хезмәтендәге шәхесләр) булган муниципаль финанс органнары контроль эшчәнлегә булып тора.
4. Алдагы муниципаль финанс контроле Жирлек бюджет системасының бюджет үтәлгән вакытта бюджет бозылуларын кисәтү һәм булдырмый калу максатыннан тормышка ашырыла.
5. Аннан соңгы муниципаль финанс контроле, аларның үтәләше, үчәт һәм хисап законлы икәнән билгеләү максатыннан, Жирлек бюджет системасының бюджет үтәләше нәтижәләре буенча тормышка ашырыла.

XIVнче бүлек. Жирлекнең Уставын кабул итү. Бу Уставка үзгәрешләр кертү

86нчы маддә. Жирлекнең Уставы проекты эзерләү тәртибе, бу Уставка үзгәрешләр кертү

1. Бу Уставка үзгәрешләр кертү турында Жирлек Уставы проекты, Жирлек Советы карары проекты Жирлек Советына Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, жирлек прокуроры, ижтимагый территорияль үзидарә

органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертеләргә мөмкин.

2. Жирлек Уставы проекты, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты эзерләү өчен Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелә ала. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт власте органнары белгечләре, экспертлар чакырыла ала.

3. Жирлек Уставы проекты, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты, аларны Жирлек Советы карап чыккан көнгә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, кануннарга туры китереп Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә әлеге Устав проекты буенча тәкъдимнәрне, гражданның аны тикшергәндә катнашу тәртибен исәпкә алып рәсми рәвештә бастырылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибе, шулай ук гражданның аны тикшергәндә катнашу тәртибен, жирлек Уставын Россия Федерациясе Конституциясе белән туры китереп әлеге үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертелгән очракта рәсми рәвештә бастырып чыгару кирәкми.

4. Жирлек Уставы проекты буенча Жирлек Советының бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карарын Жирлек Советында карап чыгу алдыннан бу Уставка туры китереп халык алдында тыңлаулар үткәрелә.

87нче маддә. Жирлекнең Уставын кабул итү, бу Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты Жирлек Советы Жирлек Советы Регламенты белән туры китереп икедән дә ким булмаган укылышта тормышка ашыра.

2. Жирлек Уставы проекты, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул иткәннән соң, беренче укылышта әлеге проект Жирлек Башлыгы тарафыннан Жирлек Советы депутатларына жиберелә.

3. Жирлек Уставы, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлешендәге тавыш белән кабул ителә. Әгәр Жирлек Башлыгы Жирлек Советы рәисе вазифаларын башкаrsa, рәиснең тавышы Жирлек Уставын, Жирлек Уставы проектына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акты кабул иткәндә Жирлек Советы депутаты тавышы булып исәпкә алына.

4. Жирлек Уставын яңа басмада үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акты итеп язылышы рөхсәт итеми. Бу очракта Жирлекнең яңа уставы кабул ителә, ә Жирлекнең башта гамәлдә булган Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акты Жирлекнең яңа Уставы көченә кәргән көннән көчен югалткан дип санала.

88нче маддә. Жирлек Уставының, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карарның көченә керүе

1. Жирлек Уставы, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар федераль кануннар белән билгеләнгән тәртиптә, муниципаль берәмлекләрнең уставларын теркәү үткәрү өлкәсендә федераль органның вәкаләтле башкарма власте территориаль органында дәүләт теркәүен узарга тиеш.

2. Жирлек Уставы, бу Уставка үзгәрешләр кертү турында карар дәүләт теркәүен узаганнан соң, жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм рәсми рәвештә басылып чыгарганнан соң (халыкка житкерелергәннән соң) көченә керә.

Жирлек Башлыгы Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар дәүләт теркәүен узаганнан соң, муниципаль берәмлекләрнең уставларын теркәү үткәрү өлкәсендә федераль органның вәкаләтле башкарма власте территориаль органында дәүләт теркәүен узганнан соң жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасын, жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен (вәкаләтләр, вәкаләтлекләр вакыты һәм жирле үзидарә дәүләт хезмәтендәге сайлап куелган шәхесләне сайлау тәртибеннән кала) үзгәртүче Жирлек Уставына керткән үзгәрешләр, Жирлек Уставына әлегә үзгәрешләрне һәм өстәмәләрне кертү турында муниципаль хокук актын кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң көченә керә.

4. Жирлекнең Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокук акты белән кертелә һәм түбәндәгечә рәсмиләштерелә:

1) Жирлек рәисе һәм жирлек Башлыгы имзалаган Жирлек Советы карары, яки Жирлек Советы рәисе вазифаларын башкаручы жирлек рәисенең үзе тарафыннан;

2) Жирлек Советы кабул иткән һәм жирлек рәисе имзалаган аерым норматив хокук акты белән. Бу очракта әлегә норматив хокук актында жирлек Советының аны кабул итү турында реквизи́тлары куела. Жирлек Советының мондый карарына жирлек Уставына кертелүче үзгәрешләр һәм өстәмәләр көченә керү турында күчеш нигезләмәләре һәм нормалары куелу рәхсәт ителми.